

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИКО-ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ГАЛУЗЕВОГО ПРАВА**

**ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ:
ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка IV курсу 13-421 групи
Спеціальності: 081 Право
Освітньо-професійної програми «Право»

Адамова Катерина Олександрівна

Керівник: д.ю.н., проф. Саїнчин О.С.

Рецензент: к.ю.н., доц. Риженко І.М.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. Загальна характеристика злочинів пов'язаних з торгівлею людьми.....	9
1.1. Характеристика поняття «торгівля людьми».....	9
1.2. Кримінологічна характеристика злочинів пов'язаних з торгівлею людьми.....	17
РОЗДІЛ 2. Аналіз проблем поширення злочинів пов'язаних з торгівлею людьми в Україні.....	25
2.1. Причини та умови вчинення злочинів пов'язаних з торгівлею людьми в Україні	25
2.2. Аналіз сучасного стану злочинів пов'язаних з торгівлею людьми в Україні.....	29
РОЗДІЛ 3. Заходи протидії торгівлі людьми в Україні та світі.....	36
3.1. Шляхи вирішення проблем пов'язаних з торгівлею людьми в Україні.....	36
3.2. Роль недержавних організацій у боротьбі з торгівлею людьми.....	45
ВИСНОВКИ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54
ДОДАТКИ.....	60
Додаток А	60
Додаток Б	61
Додаток В	62
Додаток Г.....	63
Додаток Д	64
Додаток Е	65

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ДБЗПТЛ – Департамент боротьби зі злочинами пов’язаними з торгівлею людьми Національної поліції України.

Європол – Європейський поліцейський офіс, Європол координує оперативно-розшукові дії поліції та інших компетентних органів держав-учасниць ЄС з метою підвищення ефективності співпраці компетентних органів в боротьбі з міжнародною злочинністю.

ЄС – Європейський Союз.

ЗО – злочинна організація.

ЗУ – Закон України.

Інтерпол – скорочена назва Міжнародної організації кримінальної поліції.

КК України, ККУ – Кримінальний кодекс України.

МОМ – Міжнародна організація з міграції.

ОЗГ – організована злочинна група.

ОЗУ – організоване злочинне угруповання.

ООН – Організація Об'єднаних Націй.

ПОЛІНА – Поліція проти домашнього насильства.

Трафікінг (англ. trafficking) – англомовний термін, який використовують для визначення торгівлі людьми; означає торгівлю рабами, наркотиками і незаконну торгівлю взагалі.

ВСТУП

Актуальність досліджень. Рабство – корінна назва торгівлі людьми, бере початок свого існування ще задовго до нашої ери і на превеликий жаль процвітає й нині. На сьогоднішній день рабство заборонено в усіх країнах світової спільноти, але все так чудово лише серед рядків на папері, фактично ж рабство перетворившись на сучасний лад стало дуже вигідним бізнесом, хоча і незаконним.

Торгівля людьми за стільки років свого існування набрала велику кількість різних форм. Соціальне неблагополуччя громадян, важке економічне становище деяких регіонів, а також безліч інших факторів впливають на глобалізацію даної світової проблеми. У світі проживає незліченна кількість людей, які під впливом різних факторів стали жертвами торгівлі людьми. Жінки, чоловіки, діти – абсолютно кожен з нас є потенційною жертвою торговців людьми. Проституція, примусова праця, жебрацтво і безліч інших форм даного злочину є проблемою не тільки нашої держави – України, а й багатьох інших. Так чи інакше, кожна держава займає своє персональне місце в цьому вічному механізмі нелегального бізнесу, і діляться держави на країни походження жертв торгівлі людьми, пункти транзиту та призначення.

Не дивлячись на діяльність державних установ, прийняття різних нормативно-правових актів, а також діяльність громадських організацій, як локальних, так і міжнародних, праця яких направлена на боротьбу з торгівлею людьми, цю багаторічну колісницю, яка загубила не одне людське життя, ніяк не можуть зупинити. Причиною даної тенденції сталості є корупція, власна згода людей на нелюдські і незаконні умови праці і життя, а також правова необізнаність частини населення.

Враховуючи всі вищеперераховані обставини, а також той факт, що за останні декілька років як в Україні, так і в світі, суттєво зросла кількість випадків вчинення торгівлі людьми, дана тема набуває значної актуальності. Без перебільшення, торгівлю людьми можна вважати

злочином не лише проти волі, честі й гідності особи, але й злочином проти держави.

Науково-теоретичну основу кваліфікаційної роботи становлять наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених у галузі кримінології, кримінального права, криміналістики, соціології та інших галузей знань. Зокрема, проблему протидії незаконній торгівлі людьми досліджували такі вчені як: І.В. Басиста, В.С. Венедиктов, Т.І. Возна, Н.О. Гуторова, О.М. Джужа, К.Б. Левченко, Я.Г. Лизогуб, В.В. Лунєєв, В.О. Навроцький, А.М. Орлеан, Ю.С. Пестерєва, В.М. Підгородинський, І.Б. Похіла, А.М. Притула, О.В. Пустова, Ю.В. Раковська, О.С. Саїнчин, В.М. Стратонов, О.І. Чекмезова, В.К. Шкарупа та інші науковці.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, які виникають під час реалізації державної політики у сфері протидії торгівлі людьми в Україні.

Предмет дослідження – протидія торгівлі людьми в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення.

Мета та завдання дослідження. Метою роботи є проведення кримінологічного аналізу злочинів пов'язаних з торгівлею людьми, аналіз проблем поширення торгівлі людьми в Україні, а також визначення напрямів протидії незаконній торгівлі людьми в Україні та світі.

Відповідно до поставленої мети були окреслені наступні **завдання:**

- деталізувати поняття «незаконна торгівля людьми»;
- надати кримінологічну характеристику злочинам, які пов'язані з торгівлею людьми;
- проаналізувати причини та умови існування проблеми торгівлі людьми в Україні;
- провести аналіз сучасного стану злочинів пов'язаних з торгівлею людьми в Україні;

- визначити шляхи щодо попередження злочинів пов'язаних з торгівлею людьми в Україні;
- охарактеризувати роль недержавних організацій у боротьбі з торгівлею людьми.

Методи дослідження. При підготовці кваліфікаційної роботи було застосовано наступні методи: *аналізу* – був використаний в усіх розділах наукової роботи при дослідженні норм законодавства, юридичної літератури, інформаційних та статистичних звітів державних органів і служб, а також звітів громадських організацій з питань, що стосуються незаконної торгівлі людьми; *логіко-семантичний* – використовувався при дослідженні термінології (підрозділи 1.1; 1.2); *порівняльно-правовий* – застосовувався для вивчення норм вітчизняного та міжнародного законодавства з питань протидії торгівлі людьми, а також для надання характеристики збільшення кількості випадків вчинення торгівлі людьми і паралельному зростанню рівня організованої злочинності в Україні (підрозділ 2.2); *системно-структурний та формально-логічний* – застосовувалися при визначенні причин та умов існування незаконної торгівлі людьми в Україні та світі (підрозділ 2.1), також були визначені найбільш дієві напрями боротьби з незаконною торгівлею людьми (підрозділи 3.1; 3.2); *узагальнення* – був використаний при підготовці загальних висновків.

Емпіричну базу дослідження складають результати: аналізу статистичних звітів Офісу Генерального прокурора України за 2013-2019 рр., а також аналіз діяльності громадських та міжурядових організацій, які займаються проблемами протидії торгівлі людьми в Україні і світі, зокрема, Міжнародної організації з міграції.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в роботі вперше було проведено аналіз усіх трьох редакцій ст. 149 «Торгівля людьми» Кримінального кодексу України і запропоновано внести зміни до вищезгаданої статті, зокрема, щодо доцільності появи більш чіткого

визначення поняття «торгівля людьми». Вперше було простежено окремі зв'язки паралельного зростання кількості вчинених злочинів пов'язаних з торгівлею людьми і рівня організованої злочинності в Україні за останні три роки.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що зазначені в науковому дослідженні висновки і пропозиції можуть бути застосовані:

- у *правотворчій діяльності* – при внесенні змін та доповнень до чинного законодавства України з питань протидії торгівлі людьми;

- у *практичній діяльності* – для інформаційного забезпечення співробітників правоохоронних органів, які безпосередньо реалізують державну політику у сфері запобігання торгівлі людьми;

- у *науково-дослідних роботах* – у ході вивчення проблем незаконної торгівлі людьми в Україні та світі;

- у *навчальному процесі* – при підготовці навчально-методичних матеріалів та рекомендацій для викладання таких дисциплін як: «Кримінологія» і «Кримінальне право».

Апробація результатів дослідження. Основні положення наукової роботи були оприлюднені на П'ятій Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Реформування правової системи України під впливом Євроінтеграційних процесів» (м. Херсон, 20 березня 2020 року) і на Першій Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Роль інтеграційних процесів у формуванні національних правових систем» (м. Херсон, 10-11 квітня 2020 року).

Публікації. Основні положення кваліфікаційної роботи відображено у двох тезах доповідей на науково-практичних конференціях:

Біляєва К.О., Стратонов В.М. Проблеми визначення поняття «торгівля людьми». *Матеріали П'ятої Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Реформування правової системи*

України під впливом Євроінтеграційних процесів»: (м. Херсон, 20 березня 2020 року) *(готується до друку)*.

Стратонов В.М., Біляєва К.О. Питання реформування Департаменту боротьби зі злочинами пов'язаними з торгівлею людьми Національної поліції України. *Матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Роль інтеграційних процесів у формуванні національних правових систем»* (м. Херсон, 10-11 квітня 2020 року) *(готується до друку)*.

Структура роботи. Наукова робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел (47 найменувань) та 6 додатків. Повний обсяг роботи – 65 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ ПОВ'ЯЗАНИХ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ

1.1. Характеристика поняття «торгівля людьми»

Для ефективної протидії будь-яким видам злочинів необхідно мати чіткий понятійний апарат у вітчизняному законодавстві з відповідної проблематики. У першу чергу, це необхідно для правильної кваліфікації злочину і подальшого притягнення винної особи до відповідальності. Торгівля людьми, без перебільшення, є особливою категорією злочинів як через чисельність форм у яких може виражатися дане суспільно-небезпечне діяння, так і через наявність великої кількості суміжних складів злочинів.

Одразу слід виокремити той факт, що в системі законодавства України терміну «торгівля людьми» дається визначення лише у трьох нормативно-правових актах. Одним з яких є міжнародний документ – «Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми» [10] ратифікована Україною від 21.09.2010 р., а іншим – Кримінальний кодекс України 1960 року, який вже втратив чинність.

Найбільш повною мірою, але не зовсім чітко поняття «торгівля людьми» визначено в Законі України «Про протидію торгівлі людьми» від 20.09.2011 р. у якому відповідно «торгівлею людьми» вважається: «здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи, що відповідно до Кримінального кодексу України визнаються злочином» [26].

Диспозиція ч. 1 ст. 149 «Торгівля людьми» чинного Кримінального кодексу України має наступний вигляд: «Торгівля людиною, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію» [12].

Тобто, фактично чинний Кримінальний кодекс України не налічує безпосередньо самого визначення терміну «торгівля людьми», що є значним недоліком для закону про кримінальну відповідальність. У диспозиції ч. 1 ст. 149 КК України по суті лише перераховані форми у яких може виражатися даний вид злочину: «...вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини...» [12]. Для вирішення даної проблеми необхідно внести відповідні зміни до ст. 149 КК України і викласти її у новій редакції з чітким визначенням поняття «торгівля людьми».

Після прийняття Кримінального кодексу України у 2001 р. стаття 149 змінювалася двічі, так само як і її назва. У першій редакції ст. 149 КК України мала назву – «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини» [13], після прийняття Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за торгівлю людьми та втягнення в заняття проституцією» [24] від 12.01.2006 р. ст. 149 отримала найменування «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини» [24], а після прийняття Закону України «Про внесення зміни до статті 149 Кримінального кодексу України щодо приведення у відповідність з міжнародними стандартами» [25] від 06.09.2018 р. відповідна стаття отримала назву «Торгівля людьми» [25].

Не слід стверджувати, що з кожною зміною дана норма удосконалювалася. Так, наприклад, у диспозиції ч. 1 ст. 149 КК України першої редакції все ж таки можна було виокремити те, що розумілося під торгівлею людьми, а саме: «Продаж, інша сплатна передача людини, а так само здійснення стосовно неї будь-якої незаконної угоди» [13], дві ж наступні редакції даної статті взагалі втратили хоч яке-небудь визначення даного терміну.

Після прийняття Закону України «Про внесення зміни до статті 149 Кримінального кодексу України щодо приведення у відповідність з міжнародними стандартами» [25] від 06.09.2018 р. відповідна стаття КК України перестала налічувати таке поняття як – «інша незаконна угода щодо людини». У юридичній літературі зазначається, що: «Під здійсненням іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина, слід розуміти інші, крім торгівлі людьми, випадки передачі людини однією особою та її одержання іншою особою на підставі незаконної угоди (наприклад, передача людини в рахунок боргу)» [11, с. 84].

У зауваженнях спеціалістів Головного юридичного управління Верховної Ради України стверджується наступне: «Виключення із об'єктивної сторони статті 149 КК України такої форми злочинної діяльності, як – здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина, по суті означає декриміналізацію відповідного діяння» [9]. Натомість у вітчизняному законодавстві визначення даного поняття відсутнє взагалі, тому залишається незрозумілим: яке саме діяння було декриміналізоване після останнього внесення змін до ст. 149 КК України.

Проаналізувавши чинну редакцію ст. 149 КК України можна припустити, що поняття «інша незаконна угода щодо людини» скоріш за все було поглинуто визначенням «експлуатація людини», яке поряд із терміном «уразливий стан особи» з'явилося у примітці до ст. 149 КК України після першого редагування даної норми у 2006 році.

Визначення «експлуатація людини» також зазнало коректив, які були передбачені вищезгаданим Законом України «Про внесення зміни до статті 149 Кримінального кодексу України щодо приведення у відповідність з міжнародними стандартами» [25].

Відповідно до чинної редакції ст. 149 КК України саме елемент подальшої експлуатації жертви слід вважати обов'язковою складовою частиною злочину «Торгівля людьми». У примітці до ст. 149 КК України зазначається наступне: «Під експлуатацією людини слід розуміти всі форми сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, примусову працю або примусове надання послуг, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, примусову вагітність або примусове переривання вагітності, примусове одруження, примусове втягнення у зайняття жебрацтвом, втягнення у злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах тощо» [12].

Необхідно зауважити, що в першій редакції ст. 149 КК України враховувався факт перетину державного кордону України під час вчинення злочину «Торгівля людьми» [13], нинішня ж редакція ст. 149 КК України не передбачає обов'язковості даного елемента. З цього питання у юридичній літературі зазначається, що: «торгівля людьми, передбачає дії [...] як в межах державного кордону так і поза ним» [17, с. 187]. Що, на нашу думку, є вірним, і надає змогу застосовувати норми даної статті як до осіб, які вчинили злочин всередині країни, так і до злочинців із-за кордону.

Також слід виокремити той факт, що поряд із торгівлею людьми активно застосовується визначення «контрабанда людей» і деякі вважають ці два поняття синонімами, але це є не зовсім вірним, адже при вчиненні злочину «Контрабанда» обов'язковим є факт перетину

державного кордону України, а при вчиненні злочину «Торгівля людьми» дана обставина не враховується.

Можна припустити, що скоріш за все термін «контрабанда людей» неофіційно використовується для позначення злочину передбаченого ст. 332 КК України – «Незаконне переправлення осіб через державний кордон України» [12], але все ж таки термін «контрабанда», на нашу думку, є не зовсім коректним по відношенню до людини.

Проаналізувавши основні зміни, яких зазнала стаття 149 Кримінального кодексу України, можна стверджувати, що кожна з трьох редакцій даної норми мала свої як позитивні, так і негативні аспекти. Зокрема, основним недоліком ст. 149 КК України чинної редакції слід вважати відсутність визначення поняття «торгівля людьми». Доцільним є внесення змін у ст. 149 КК України та Закон України «Про торгівлю людьми» та інші нормативно-правові акти, які стосуються питань пов'язаних з торгівлею людьми, для створення єдиного визначення даного терміну і уникнення колізій у вітчизняному законодавстві з даного питання.

На нашу думку, за основу слід взяти ст. 4 «Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми» ратифікованою Україною від 21.09.2010 р. у якій «торгівля людьми» означає: «найм, перевезення, передачу, приховування або одержання осіб шляхом погрози або застосування сили чи інших форм примусу, насильницького викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або безпорадним станом або наданням чи отриманням плати чи вигоди для досягнення згоди особи, яка має владу над іншою особою, для експлуатації» [10]. Ми вважаємо, що дана дефініція найбільш чітко та повною мірою визначає поняття «торгівля людьми» та форми вчинення даного суспільно-небезпечного діяння. У разі внесення запропонованих змін до Кримінального кодексу України ст. 149 дійсно може бути приведена у відповідність з міжнародними стандартами.

Примітним є те, що в останній час серед вітчизняних науковців, які досліджують проблеми боротьби зі злочинами пов'язаними з торгівлею людьми, активно застосовується поняття «трафікінг» (англ. trafficking), яке фактично перекладається як «торгівля» і застосовується щодо незаконної торгівлі людьми, наркотичними речовинами, зброєю, а також іншими речами, визначеними законодавством як вилучені з цивільного обороту, або обмежені в ньому. Але все ж таки дане визначення у більшій мірі використовується саме для позначення торгівлі людьми і відповідно до цього торговців людьми стали називати «трафікерами». Можливо, з точки зору приведення законодавства України до сучасних міжнародних стандартів, буде доцільним замінити поняття «торгівля людьми» нововведеним терміном «трафікінг».

Також слід виділити той факт, що окрім злочину «Торгівля людьми» Кримінальний кодекс України містить ще низку характерних суспільно-небезпечних діянь, які тим чи іншим чином можуть бути пов'язані з експлуатацією людини або налічують у своєму складі такі ж форми вираження злочину як і торгівля людьми.

Так, наприклад, В.М. Стратонов вважає за необхідне звернути увагу на те, що: «Часто може бути кваліфіковано злочинні діяння пов'язані з торгівлею людьми по ст. 146 КК України – Незаконне позбавлення волі або викрадення людини. Звичайно злочинець намагатиметься формулювати свої свідчення так, щоб у слідчого або суду не виникало сумніву, що він не мав на меті передачу людини третім особам. Причиною є перш за все санкції за якими наступає відповідальність, а вони значно відрізняються» [38, с. 169].

Також торгівлю людьми легко сплутати зі злочином передбаченим ст. 332 КК України – Незаконне переправлення осіб через державний кордон України, але порівнюючи ст. 149 та ст. 332 КК України остання не налічує у своєму складі елемент подальшої експлуатації людини, що є обов'язковою обставиною при вчиненні злочину «Торгівля людьми».

До таких суспільно-небезпечних діянь ще слід віднести: майже всі злочини проти волі, честі та гідності особи; незаконне проведення дослідів над людиною; порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини; насильницьке донорство; сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією; втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність; найманство [12] тощо.

З одного боку, це не слід вважати суттєвою проблемою, яка потребує негайного внесення змін до Закону України про кримінальну відповідальність, а лише потребує більшої уваги та професіоналізму працівників правоохоронних органів при здійсненні розслідування даної категорії справ. Але, тим не менш, схожі між собою склади злочинів можуть вплинути на їх правильну кваліфікацію під час здійснення кримінального провадження, що може викликати негативні наслідки.

В.О. Навроцький стверджує наступне: «Звісно, прийоми розмежування складів злочинів, правила кваліфікації при конкуренції кримінально-правових норм давно відомі, визнаються усіма і їх застосування не повинно було б викликати особливих труднощів. Але, коли справа доходить до конкретних правозастосовних ситуацій, то складнощі полягають не у тому, щоб згадати зміст відповідного правила кримінально-правової кваліфікації, а у визначенні типу співвідношення. Тим більше, що термінологія, яка застосовується у вищеперерахованих статтях, далека від досконалості» [20, с. 123].

І дійсно, якщо подивитися на дану проблему з практичної точки зору, то може виникнути велика кількість запитань. Зокрема, враховуючи те, що саме кримінальне правопорушення «торгівля людьми» характеризується високим рівнем латентності і при виявленні осіб, причетних до цього злочину, довести їх винуватість буде вкрай важко, особливо при тому, як уже згадувалося, що КК України налічує велику кількість злочинів, форма вираження яких подібна до «торгівлі

людьми», але відповідальність за санкціями даних статей є менш суттєвою.

З даного питання знову ж таки В.О. Навроцький зауважує, що: «...ані просто перемістити існуючий текст у новий кримінальний закон, ані обійтися його редагуванням, «пригладжуванням» неможливо. Потрібно відповідні норми формулювати заново, з урахуванням загальної концепції створення наступного кримінального закону» [20, с. 123-124]. Те ж саме визнають і розробники Кримінального кодексу України 2001 року.

Отже, стаття 149 Кримінального кодексу України викладена вже у третій редакції, жодна з яких, як попередні, так і нинішня не дають повного і чіткого визначення поняття «торгівля людьми», що є неприпустимим для закону України про кримінальну відповідальність. Примітним є те, що навіть Кримінальний кодекс України 1960 року налічував дане визначення. Натомість дане поняття чітко окреслено в Конвенції Ради Європи «Про заходи щодо протидії торгівлі людьми» [10] ратифікованою Україною від 21.09.2010 р..

Відповідно до даної Конвенції під поняттям «торгівля людьми» слід розуміти: «найм, перевезення, передачу, приховування або одержання особи або осіб шляхом погрози або застосування сили чи інших форм примусу, насильницького викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або безпорадним станом або наданням чи отриманням плати чи вигоди для досягнення згоди особи, яка має владу над іншою особою, для експлуатації» [10].

Також слід виокремити проблему розмежування складів злочину «Торгівля людьми» та інших суспільно-небезпечних діянь, які за своєю суттю та формою вираження є подібними з торгівлею людьми. На практиці дане питання може викликати серйозні труднощі в діяльності слідчих органів або суду, а правопорушник, тим самим, уникне справедливого покарання.

1.2. Кримінологічна характеристика злочинів пов'язаних з торгівлею людьми

Проблема торгівлі людьми існувала в усі часи, здебільшого вона була розповсюджена серед країн третього світу. Але за останні декілька десятків років на фоні загальної соціально-економічної кризи деяких пострадянських країн, під впливом масової міграції населення і зі зростанням кількості локальних збройних конфліктів від злочинів пов'язаних з торгівлею людьми почали страждати і європейські країни, у тому числі й наша держава, яка виявилася втягнутою в павутиння транснаціональної злочинності. Для всебічного аналізу даної проблеми необхідно дослідити кримінологічні аспекти злочинів пов'язаних з торгівлею людьми, що допоможе виокремити основні напрями протидії даному суспільно-небезпечному явищу.

На нашу думку, для більш повного розуміння такого феномену як торгівля людьми, треба в першу чергу надати характеристику поняттю «жертва злочину торгівля людьми». Примітним є те, що через вал злочинів пов'язаних з торгівлею людьми деякі експерти вважають за доцільне відносити до поняття «жертва» не лише людей, які постраждали від даного діяння, але й безпосередньо країну з якої надходить «живий товар». Без перебільшення торгівлю людьми можна вважати злочином не лише проти волі, честі й гідності особи, але й злочином проти держави.

Єдиної характеристики для жертв злочину «торгівля людьми» немає, так само як і відсутня єдина категорія осіб, які страждають від даного суспільно-небезпечного явища. Ними можуть бути як чоловіки, так і жінки, як люди з благополучних родин, так і ті, що живуть у скрутних умовах тощо. Але все ж таки, доцільно охарактеризувати декілька основних груп ризику, які можуть постраждати від незаконної торгівлі людьми, залежно від подальшого напрямку експлуатації жертви.

До першої категорії слід віднести жінок, адже: «За даними Управління Організації Об'єднаних Націй з наркотиків і злочинності жінки і дівчатка складають близько 72 відсотків жертв торгівлі людьми, а в більшості випадків мова йде про сексуальну експлуатацію» [4]. Також слід виокремити наступне: «За родом занять – безробітні, у тому числі випускники шкіл, училищ, інтернатів, ті, що не мають постійної роботи, живуть на випадкові заробітки, жінки, що займаються проституцією, жінки, зайняті у сфері розваг і модельному бізнесі, студенти, особливо приїжджі, проживаючі в гуртожитках. За мотиваційними намірами – жінки, які орієнтовані на роботу або заміжжя за кордоном (наприклад, клієнтки агентств з працевлаштування за кордоном, «наречені по переписці», клієнтки шлюбних агентств тощо)» [43, с. 64].

До другої групи ризику відносяться діти. Вони складають майже третину жертв торгівлі людьми про що йдеться у «Глобальному звіті про торгівлю людьми 2018 року» [21] від вищезгаданого Управління ООН з наркотиків і злочинності. Частіше за все до даної категорії жертв потрапляють діти з неблагополучних родин, безхатки, діти-сироти. Використовуються вони, як правило, у більшості випадків для жебракування, незаконної трансплантації органів, усиновлення або удочеріння з метою наживи, сексуальної експлуатації, рідше для втягнення у злочинну діяльність.

Третю групу складають чоловіки. Загалом дана категорія вважається найменш вразливою, але за останні декілька років в Україні суттєво побільшало трудових мігрантів, переважно саме чоловіків. Вийжджаючи на роботу за кордон, у деяких випадках незаконним шляхом, вони ризикують потрапити фактично у рабство. Також чоловіки жертви торгівлі людьми можуть бути використані для вилучення органів або для проведення незаконних дослідів над ними, для вчинення злочинів або використання у збройних конфліктах тощо.

Отже, можна стверджувати, що найчастіше жертвами незаконної торгівлі людьми є особи, які вже, можливо, пережили насилля по відношенню до себе, психіка яких порушена, наявна легковажна поведінка і схильність до ризиків.

Слід зауважити, що існують певні міфи про торгівлю людьми. Зокрема: «Деякі вважають, що жертвами даного злочину стають лише неосвічені люди, але дане твердження є помилковим так як багато жертв торгівлі людьми мають неповну або повну вищу освіту, причому більшість з яких – городяни. Також має місце думка, що людьми торгують лише за кордоном, але не в нашій державі. Насправді ж в Україні існує велика кількість випадків, коли людей обманом намовляють погодитися піти на нову роботу, а все закінчується рабством. Дітей вивозять в інше місто і примушують жебракувати на вулиці. Їх існування стає повністю залежним від тих, хто їх утримує» [19].

Для злочинців даний вид кримінального бізнесу є «привабливим» тому, що людина фактично виступає «живим товаром», який можна перепродати не один раз, а прибуток від даного виду злочинної діяльності, особливо за кордоном, надзвичайно високий.

Наприклад: «Німецьке бюро з боротьби з організованою злочинністю підрахувало, що до моменту закінчення терміну тримісячної візи жінки, яка працює нелегально, її «господарі» отримують прибуток у 21 тисячу доларів» [30, с. 14].

Також даному виду кримінальної діяльності сприяє той факт, що «майже всі злочини проти волі, честі та гідності особи мають значний рівень латентності, особливо торгівля людьми, рівень латентності якої часто залежить від соціальної позиції жертв даного злочину» [14, с. 103]. Мається на увазі, що постраждалі від торгівлі людьми, особливо жінки, попросту соромляться звернутися до правоохоронних органів або відповідних організацій за допомогою.

Характеризуючи особу злочинця торговця людьми його слід віднести до послідовно-криміногенного типу: «Особливо небезпечні злочинці, усталена злочинна діяльність яких має характер активної опозиції суспільству, його цінностям і нормам; вони наполегливо втягують у таку діяльність інших осіб, серед яких особливо слід виділити професійних злочинців, для яких кримінально-карані дії є єдиним або головним джерелом існування, та ін. Для особливо небезпечних злочинців характерним є те, що сприятливі для здійснення злочинів ситуації вони активно створюють самі» [15, с. 86-87].

Із соціально-психологічної сторони, торговці людьми, приміром, організатори груп, або ті особи, що працюють самостійно, відзначаються як: «...владні, з диктаторськими замашками, егоцентричні, авторитарні особистості, які домінують над жертвами і контролюють їх, використовуючи в своїх інтересах...» [45, с. 20].

Як вже стало зрозумілим, торгівля людьми є тим видом злочинів, який потребує серйозної підготовки і відрізняється особливою зухвалістю як по відношенню до жертви, так і до держави в цілому. Враховуючи вищевикладене можна з впевненістю стверджувати: для того, щоб вчинити злочин «Торгівля людьми» необхідна наявність організованої групи з чітким розподілом ролей, адже самостійно вчинити даний злочин практично неможливо, хоча у практиці зустрічаються й такі поодинокі випадки.

Загалом: «Торгівля людьми становить собою складний, багатоетапний процес, кожна стадія якого супроводжується певними діями, спрямованими, насамперед, на поставлення жертви в повну залежність від торговця людьми і забезпечення досягнення основної мети – експлуатації. У класичному варіанті схема діяльності злочинних груп, що займаються торгівлею людьми, виглядає наступним чином:

- вербування;
- переміщення;

- передача або одержання людей;
- продаж: сплата або отримання коштів;
- застосування погрози чи сили, обману, примусу, зловживання владою;
- експлуатація» [30, с. 17].

Більш докладніша характеристика кожного етапу злочину «Торгівля людьми» наведена у Додатках А і Б.

Діяльність злочинних формувань під час вчинення торгівлі людьми, переважно має транснаціональний характер: «Злочини починаються з факту вербування потенційних жертв в Україні і закінчуються в таких країнах-споживачах «живого товару» як Росія, Сполучені штати Америки, Німеччина, Голландія, Греція, Кіпр, Македонія, Сербія, Туреччина, Хорватія та ін.» [14, с. 104].

Тим не менш, зустрічаються непоодинокі випадки вчинення даного злочину безпосередньо в межах України, враховуючи всі його етапи. Але, як правило, для того, щоб «ефективно» займатися даним видом кримінальної діяльності і уникнути швидкого розкриття, злочинці діють в різних регіонах країни. Знаходять потенційну жертву в одній області, найчастіше в сільській місцевості, а експлуатують в іншій, з обов'язковим вилученням будь-яких документів і засобів зв'язку.

Зазначається наступне: «Злочинні організації, які займаються нелегальним вивозом і торгівлею людьми, можуть бути як невеликими (їх називають «підприємницькими») – ті, що вузько спеціалізуються на даному виді діяльності і на якійсь певній державі або регіоні, так і великими, структурованими як традиційне організоване злочинне угруповання (так звані «кримінальні»), які часто займаються й іншими видами кримінальної діяльності (торгівля забороненими товарами, наркотичними речовинами, зброєю тощо)» [43, с. 68].

Учасників подібних злочинних угруповань можна поділити на тих: «хто відноситься до «ядра» (керівники, вербувальники, перевізники,

безпосередні володільці), і тих, хто складає «периферію» (помічники: охорона, виконавці, інформатори, особи, що забезпечують необхідними документами, легалізують гроші тощо)» [43, с. 68]. *Більш докладніша характеристика учасників злочину «Торгівля людьми» з розподілом ролей кожного наведена у Додатку В.*

Загалом, можна зробити висновок, що торгівля людьми є чимось більшим, ніж звичайний злочин. Дуже часто її порівнюють з повноцінною бізнес-моделлю, ринком послуг, а організовані злочинні групи, які займаються даним видом діяльності, виступають у ролі цілих кримінальних корпорацій.

Як вже згадувалося, дуже рідко зустрічаються торговці людьми, які працюють самотійно: «Вони називаються «солістами або торговцями-любителями» і самотійно приймають участь в усіх етапах операції по торгівлі людьми – від вербування, перевезення до експлуатації жертви» [45, с. 21]. Серед таких злочинців-одинаків, як би це не було дивним, можуть зустрічатися родичі або друзі жертви. На жаль, такі випадки дійсно мають місце, особливо, якщо торгівля людьми відбувається в межах державного кордону, що певним чином полегшує вчинення даного злочину.

Не слід оминати увагою той факт, що торгівля людьми, а особливо жінками, які використовуються в секс-індустрії, тісно пов'язана з корупцією і легалізацією доходів отриманих злочинним шляхом. Зазначається, що: «Підкуплені чиновники на багатьох рівнях використовують свої повноваження для забезпечення захисту даного виду злочинної діяльності. Із посиленням впливу злочинних організацій, корупція виходить за рамки простого ігнорування незаконної діяльності для забезпечення захисту і здійснюється шляхом спроб блокування законодавства, яке направлено на перешкоджання діяльності таких організацій. Легалізація доходів ж необхідна в силу величезних активів

«брудних» коштів, які отримують злочинні організації при експлуатації проданих жінок в секс-індустрію» [32, с. 84].

Сприяння ззовні, як правило, також впливає на високий рівень латентності злочинів пов'язаних з торгівлею людьми. Зокрема, жодна злочинна група не зможе «працювати» довгий час без наявності корумпованого елемента в державних органах. Раніше, наприклад, існувала така практика, що колишні держслужбовці ставали на шлях криміналу, утворюючи організовані злочинні групи. Маючи широкий спектр зв'язків і знаючи методи діяльності правоохоронних органів вони майстерно «замітали сліди» своєї злочинної діяльності і уникали покарання.

Також, на нашу думку, необхідно приділити увагу питанню розмежування торгівлі людьми від нелегальної міграції. Хоч дані явища є подібними і мають багато спільних рис, принциповою обставиною, яка відрізняє торгівлю людьми від незаконного переправлення мігрантів через кордон, є елемент подальшої експлуатації жертви злочину «Торгівля людьми». Нелегальні мігранти, як правило, добровільно сплачують кошти особі, яка організовує їх перехід, а безпосередньо після переправлення через кордон всі відносини між незаконними мігрантами і злочинцями припиняються. При торгівлі людьми ж можуть застосовуватися й цілком легальні методи переходу кордону, але вже «під контролем» злочинців.

Підсумувавши, можна стверджувати, що торгівля людьми є особливою категорією злочинів, яка спрямована не лише проти волі, честі й гідності особи, але й, у цілому, проти держави. Адже, в першу чергу, страждає найцінніше для кожної країни, а саме – її народ. Злочинці свавільно вивозять людей за кордон, у подальшому тримаючи їх фактично у рабстві.

Охарактеризувавши особу жертви торгівлі людьми, можна зробити висновок, що найчастіше жертвами даного злочину виступають люди з

легковажною та ризикованою поведінкою, а також ті, які вже, можливо, пережили насильство по відношенню до себе. Найменш захищеною і відповідно найбільш ризикованою категорією слід вважати жінок та дітей, які у більшості випадків використовуються для сексуальної експлуатації та жебракування відповідно. Але зі збільшенням трудової міграції за кордон, до групи ризику автоматично потрапляють ще й чоловіки. Знаходячись у чужій країні, а якщо ще й на нелегальній основі, вони також перетворюються в потенційних жертв торговців людьми.

Особу злочинця торговця людьми слід відносити до послідовно-криміногенного типу, суспільна небезпека якого чітко виражена, має місце стійка неповага до суспільства й держави і присутні корисливо-насильницькі мотиви. Вчиняється торгівля людьми, як правило, організованими кримінальними об'єднаннями, так як злочин вважається доволі складним, налічує багато етапів і потребує професійної підготовки кожного з учасників злочину.

Слід виділити той факт, що злочини пов'язані з торгівлею людьми є привабливим видом кримінального бізнесу для злочинних синдикатів, так як вони характеризуються високим рівнем латентності, що пов'язано із соціальною позицією жертв даного злочину.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ПОШИРЕННЯ ЗЛОЧИНІВ ПОВ'ЯЗАНИХ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ

2.1. Причини та умови вчинення злочинів пов'язаних з торгівлею людьми в Україні

Торгівля людьми є найгострішою та найголовнішою проблемою багатьох країн світу і Україна не є виключенням. У зв'язку з особливістю географічного положення, нестабільністю соціально-економічних умов життя та недостатньою організаційно-правовою підготовленістю до протидії злочинам проти волі, честі і гідності особи, наша держава є країною-донором, країною-транзитером та країною-призначення «живого товару».

Шляхи вирішення проблеми існування такого негативного явища як торгівля людьми безпосередньо залежать від причин його виникнення і умов існування.

Можна виокремити як загальні причини розвитку незаконної торгівлі людьми, які притаманні будь-якій державі, так і спеціальні (унікальні або внутрішні), які є особливими і притаманні лише певній країні через наявність тих або інших факторів впливу на «розвиток» наведеної вище проблеми.

Комплексність і взаємопов'язаність відповідних факторів збільшує ризик потрапляння людей під загрозу злочинів пов'язаних з торгівлею людьми. Дані чинники прямо пов'язані із законодавчими, соціальними, економічними, культурними і політичними умовами існування й розвитку суспільства.

У першу чергу, слід виділити *загальні причини* зародження й розвитку злочинів пов'язаних з торгівлею людьми, які включають:

- «1) інтернаціоналізацію тіньової економіки;
- 2) попит на низькооплачувану працю;

3) попит на неофіційну працю, зокрема й дітей, наприклад, у сфері комерційної сексуальної експлуатації;

4) попит на працю в галузях, де основне населення не бажає працювати через низку причин, зокрема небезпечні умови праці, велике фізичне навантаження тощо;

5) брак можливостей легального працевлаштування за кордоном для громадян України;

б) недосконалість законодавства та практик з протидії торгівлі людьми у деяких країнах світу, що дозволяє торговцям людьми маніпулювати власною безкарністю і відповідно обмежує можливості допомоги жертвам;

7) спрощення можливостей для подорожування» [29, с. 11-12].

Слід зазначити, що «такі фактори як бідність та економічна нерівність між країнами та регіонами, наявність війн та збройних конфліктів, відсутність реєстрації при народженні, легального статусу та громадянства значної частини населення, особливо національних меншин» [30, с. 12-13] суттєво збільшують кількість потенційних жертв, що в результаті сприяє підвищенню рівня пропозиції і задоволення попиту на торгівлю людьми.

Соціальне середовище, інформаційний простір в якому живе і розвивається індивід, а також його психологічний стан здійснюють значний вплив на збільшення або зменшення ризику потрапляння до рук торговців людьми, через це аналіз внутрішніх для кожної країни передумов виникнення незаконної торгівлі людьми заслуговує особливої уваги.

На нашу думку слід виокремити наступну класифікацію внутрішніх факторів впливу на існування такого явища як торгівля людьми:

«1) економічні: деформація у сфері розподілу благ; соціальна нерівність у країні; високий рівень безробіття; несприятливі побутові умови; матеріальна заінтересованість;

2) соціальні: склад сім'ї – реструктурованість, багатодітність тощо; розлучення; стосунки в сім'ї – відсутність батьківської опіки над дітьми; насильство в сім'ї; авторитарна поведінка батьків, жорстоке поводження та занедбаність; девіантна поведінка батьків – вживання алкоголю, наркотичних речовин та залежність від них, кримінальна діяльність; низький рівень освіти;

3) психологічні: девальвація моральних цінностей; відсутність стійких моральних принципів; недоліки статево-рольового виховання; кризовий стан, що призводить до погіршення психологічного самопочуття людей;

4) інформаційні: низька обізнаність щодо прав людини; публікації багатообіцяючої реклами в пресі; соціальні стереотипи виховання;

5) правові: відсутність належної системи захисту потерпілих; недостатня суворість покарання злочинців» [30, с. 12-13] тощо.

Серед європейських країн наша держава є тією, яка найбільше потерпає від злочинів пов'язаних з торгівлею людьми, приводом до цього є наявність ряду індивідуальних чинників, які властиві безпосередньо Україні.

Безробіття і бідність населення. Наприклад: «Рівень безробіття за перший квартал 2019 року склав 9,6%, за другий – 8,8%, за третій – 8,4%» [33]. За даними на 2018 рік: «...економічна криза, що почалася в Україні у 2014 році, призвела до того, що значно зріс рівень бідності. Якщо у 2014 році за межею бідності жило 15% населення України, то у 2018 році близько 25%» [2].

Домашнє насильство. Зазначається, що «...відсоток жінок в Україні, які хоча б раз у житті зазнавали фізичного та/або сексуального насильства в сім'ї склав 13,2 %. За даними Національної поліції на 2018

рік, кількість звернень із повідомленнями про домашнє насильство перевищила 115 тисяч, із них 1418 – від дітей» [8].

Внутрішньо переміщені особи. Починаючи з 2014 року наша держава фактично перебуває в стані війни, частина її території анексована сусідньою державою, а на сході України ведуться бойові дії. Зазначається наступне: «Майже півтора мільйона громадян України були вимушені покинути свої домівки і виїхати на підконтрольну державній владі територію в пошуках захисту, а часто і просто порятунку» [5]. На практиці державним органам і службам дуже важко контролювати осіб, які стали вимушеними переселенцями. Названа кількість у півтора мільйона осіб є приблизною, у дійсності ж їх набагато більше, і кожен є потенційною жертвою торговців людьми.

Наркоманія. За оцінками експертів: «...на 2018 рік, в Україні 346 тисяч осіб вживають ін'єкційні наркотики, а з урахуванням поширення нових форм наркотичних речовин кількість осіб, що залежні від наркотиків, набагато більша» [41]. Наркотична залежність та слабкий психоемоційний стан людини, яка вживає наркотики дозволяє злочинцям отримати контроль над особою та вчинити відносно неї дії, які налічують склад такого злочину як торгівля людьми.

Трудова міграція. Стверджується, що: «Набуття громадянами України права на вільне пересування співпало у часі з глибокими структурними трансформаціями економіки, що супроводжувалися падінням рівня життя та зростанням безробіття. Внаслідок деградації системи безоплатної освіти та медицини, оплата цих послуг лягла на плечі населення. За відсутності розвинутої системи кредитування, особи, які прагнуть започаткувати власний бізнес, потребують стартовий капітал. Перехід до ринкової економіки створив новий споживчий попит на такі товари високої якості як житло, автомобілі, побутова техніка та інше. Все це стимулювало українців виїхати за кордон у якості трудових мігрантів» [18].

Отже, проаналізувавши чималу сукупність причин та умов вчинення злочинів пов'язаних із торгівлею людьми, можна зробити висновок, що, на превеликий жаль, у сучасному світі майже все залежить від грошей. Низький рівень соціально-економічного життя змушує людей погоджуватись на експлуатацію та рабські умови праці. Як одного разу сказав відомий шотландський поет Роберт Льюїс Стівенсон: «За гроші ми вимушені платити свободою» [7].

Безробіття і бідність породжує насильство, проституцію, алкогольну або наркотичну залежність, попит на низькооплачувану працю, діяльність злочинних угруповань, кризу інституту сім'ї тощо. Усі вищенаведені чинники є комплексними і взаємопов'язаними. Через те, що торгівля людьми у світі існувала ще багато століть тому, тільки мала іншу назву – рабство, абсолютно позбутися її дуже важко. Але, тим не менш, необхідно хоча б спробувати викоринити основні причини та умови її існування шляхом створення гідних умов життя для кожної людини, що відповідно запустить потужний механізм попередження та протидії торгівлі людьми.

2.2. Аналіз сучасного стану злочинів пов'язаних з торгівлею людьми в Україні

Дослідивши причини виникнення та умови існування проблеми торгівлі людьми в Україні та провівши загальний кримінологічний аналіз даного явища, необхідно звернутися до статистичних даних, які б підтвердили отримані результати, або, навпаки, спростували їх. Певною складністю проведення аналізу даних про торгівлю людьми є значний відсоток латентності даної категорії злочинів. Тому, для всебічного і повного аналізу даної проблеми необхідно використовувати як статистичну інформацію надану державними органами і службами України, так і відомості, що опубліковані міжнародними організаціями, які займаються проблемами пов'язаними з торгівлею людьми.

У першу чергу необхідно проаналізувати статистичні дані оприлюднені Офісом Генерального прокурора України про вчинені кримінальні правопорушення, а саме – злочини передбачені ст. 149 «Торгівля людьми» Кримінального кодексу України, за період 2013-2019 рр.. Ми взяли дані для аналізу починаючи з 2013 року для того, щоб порівняти кількість вчинених злочинів пов'язаних з торгівлею людьми до і після початку збройної агресії на Сході України.

Так, у 2013 році правоохоронними органами України було обліковано 131 кримінальне правопорушення, які передбачені ст. 149 КК України; у 2014 році – 118; у 2015 році – 110; у 2016 році – 115; у 2017 році – 342; у 2018 році – 270; за 2019 рік – 320 кримінальних правопорушень. Переважно вчинені злочини налічують кваліфікований склад передбачений ч. 2 та ч. 3 ст. 149 КК України [37]. Ми можемо зробити висновок, що за останні три роки кількість вчинених злочинів пов'язаних з торгівлею людьми зросла мало не в три рази, у порівнянні з 2013-2016 роками (*Додаток Г*).

Є дивним той факт, що кількість облікованих кримінальних правопорушень передбачених ст. 149 КК України у період з 2013 року по 2016 рік не тільки не зросла, але й впала приблизно на 13 відсотків у 2014-2016 рр. у порівнянні з 2013 роком, хоча збройний конфлікт на Донбасі, який почався у 2014 році, вважається однією з умов існування незаконної торгівлі людьми в нашій державі.

Як уже згадувалося, торгівля людьми є тим видом злочину для підготовки і здійснення якого необхідна наявність структурованої організованої групи, тому, на нашу думку, доцільним буде проаналізувати кількість виявлених організованих злочинних груп та злочинних організацій за останні декілька років.

Так, у 2016 році загалом було виявлено 136 організованих злочинних груп та злочинних організацій, з них: 21 з міжрегіональними зв'язками; 4 з транснаціональними і 6 сформованих на етнічній основі. У

2017 році виявлено 210 ОЗГ і ЗО, з яких: 27 налічували міжрегіональні зв'язки; 11 з транснаціональними зв'язками і 9 етнічних злочинних формувань. У 2018 році задокументовано діяльність 288 злочинних угруповань, 41 з яких мали міжрегіональні зв'язки, 7 транснаціональні і 17 створених за етнічною ознакою. За 2019 рік виявлено 293 організовані групи та злочинні організації, з яких: 23 з міжрегіональними зв'язками; 6 з транснаціональними і 11 сформованих за етнічним принципом [37].

Ми не дарма виокремили ОЗГ та ЗО, які мають міжрегіональні і транснаціональні зв'язки, або сформовані на етнічній основі. З нашої точки зору, дані злочинні формування, у першу чергу, можуть бути причетні до торгівлі людьми, на відміну від інших ОЗУ.

Міжрегіональним ОЗУ під «сферу впливу» потрапляють декілька областей, що сприяє вчиненню незаконної торгівлі людьми. Як уже згадувалося, жертва може бути завербована в одному регіоні, а потім перевезена для експлуатації в інший, що тим самим зменшує будь-які її спроби звернутися до родичів або знайомих за допомогою, і відповідно знижує ризик викриття для злочинців.

Слід виокремити, що «...виділяється 6 областей з найбільшою кількістю виявлених постраждалих від торгівлі людьми з 2012 року: Харківська область – 72, Вінницька область – 65, Одеська область – 56, Дніпропетровська область – 53, Чернігівська область – 53 та Миколаївська область – 51» [47].

Злочинні формування з транснаціональними зв'язками мають кримінальні контакти в інших країнах, що також виступає сприятливою умовою для торгівлі людьми і відповідно знижує ризики. Якщо жертва буде переправлена до іншої країни, з іншої культурою або мовою, їй буде вже практично неможливо вирватися з рабства. Як правило, після того як жертва торгівлі людьми вже не може експлуатуватися і стає

непотрібною, а на території іншої держави її ніхто не буде шукати, від неї просто позбавляються.

Дослідження проведене Міжнародною організацією з міграції показує наступне: «За даними на перше півріччя 2018 року Російська Федерація залишається основною країною призначення для торгівлі людьми з України: 57% випадків за шість місяців 2018 року (61% у 2017 р.). Друге місце посідають країни-члени Європейського Союзу, звідки повернулися 23% постраждалих осіб (як і у 2017 р.). Із них понад 74% постраждали в Польщі, а решта 26% — в Італії, Німеччині, Швеції, Іспанії, Словенії, Нідерландах, Франції, Бельгії, Ірландії, Чехії, Данії та Великій Британії. Інші країни призначення: Туреччина, Об'єднані Арабські Емірати, Ізраїль, Казахстан, Китай, Білорусь, Азербайджан та Республіка Корея. Відсоток осіб, які постраждали від внутрішньої торгівлі людьми, не змінився в порівнянні з 2017 роком: 12,5 % постраждалих зазнали експлуатації в межах України» [40, с. 1].

Учасники ж етнічних організованих злочинних груп мають широкий спектр зв'язків у країні свого походження і в будь-який час можуть втекти за кордон і тим самим уникнути покарання. Також члени етнічних ОЗУ, зокрема, тих які складаються з представників прикордонних з Україною держав, можуть знати так звані «прохідні тропи», під чим маються на увазі ділянки кордону, які в силу певних обставин не контролюються державою і через які можуть пролягати як контрабандні шляхи, так і канали переправлення людей.

Проаналізувавши дані щодо діяльності організованих злочинних груп та злочинних організацій на території України, ми можемо зробити висновок, що кількість злочинів пов'язаних з торгівлею людьми зростала практично паралельно з рівнем організованої злочинності (*Додаток Д*). Зокрема, у 2018 та 2019 роках кількість виявлених організованих злочинних груп і злочинних організацій зросла більше ніж у два рази у порівнянні з 2016 роком.

Враховуючи високий відсоток латентності злочинів, які пов'язані з торгівлею людьми можна з впевненістю стверджувати, що їх кількість в дійсності набагато більша, ніж та, що представлена у статистичних звітах правоохоронних органів, те ж саме стосується і рівня організованої злочинності в Україні, який колосально зростає.

Зазначається, що: «В Україні фактів торгівлі людьми з ознаками організованої злочинності документується зовсім небагато. Це свідчить про те, що працівниками правоохоронних органів не докладається достатньо зусиль щодо документування незаконної діяльності торгівців людьми, об'єднаних у злочинні угруповання, в тому числі й на транснаціональному рівні. Тому на практиці необхідно застосовувати передбачений Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» повний комплекс заходів розкриття подібних злочинів» [22, с. 60].

Проаналізувавши дані про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за останні три роки, ми можемо стверджувати, що торгівля людьми вчиняється не лише чоловіками, а й жінками. Зокрема, із кількості виявлених осіб, які вчинили злочин передбачений ст. 149 КК України, жінки складають приблизно 37 відсотків [37].

Примітним є те, що вчиняється незаконна торгівля людьми переважно особами, які мають освіту не нижче середньої, а у певній кількості випадків особами з вищою освітою. Випадків ж вчинення даного злочину особами лише з початковою загальною освітою, або взагалі без освіти практично не зустрічається, що знову ж таки свідчить про складність незаконної торгівлі людьми і необхідність елементарного розуміння політичної та економічної ситуацій в Україні і світі.

Відповідно до статистики оприлюдненої Офісом Генерального прокурора України від злочинів пов'язаних з торгівлею людьми потерпіло:

- у 2013 році – 112 осіб, з яких: 73 особи жіночої статі і 8 дітей;
- у 2014 році – 98 осіб, з яких: 75 жінок і 7 дітей;

- у 2015 році – 113 осіб, з яких: 78 осіб жіночої статі і 7 дітей;
- у 2016 році – 86 осіб, з них: 66 жінок і 4 дітей;
- у 2017 році – 309 осіб, з яких: 130 жінок і 19 дітей;
- у 2018 році – 231 особа, з них: 127 осіб жіночої статі і 23 дитини;
- у 2019 році – 262 особи, з яких: 107 жінок і 10 дітей [37].

Слід виокремити той факт, що чоловіків, які стали жертвами торгівлі людьми набагато більше, ніж жінок і дітей разом узятих. Як ми бачимо, з вищенаведеної інформації, за 2017-2019 рр. чоловіки склали більше половини постраждалих від даного злочину.

Зовсім іншу статистику публікують міжнародні організації. Так: «За даними дослідження, проведеного на замовлення Міжнародної організації з міграції, від торгівлі людьми починаючи з 1991 року постраждало понад 260 000 українців, що робить нашу державу однією з основних країн походження постраждалих від сучасного рабства в Європі» [28]. Інформація надана державними органами суттєво відрізняється від тієї, що оприлюднена МОМ. Це свідчить про те, що постраждалі практично не звертаються до правоохоронних органів і намагаються зберегти все в таємниці, чого робити категорично не можна. Не повідомивши поліцію про факт вчинення даного злочину, особа тим самим не намагається перешкодити зловмисникам у вчиненні нових подібних діянь.

Також слід виділити те, що «Більшість (84%) постраждалих, які були ідентифіковані у 2018 році, мають вищу або технічну освіту; 60% походять з обласних та районних центрів, що відображає загальне погіршення економічної ситуації в Україні. У більшості випадків вербування відбувалося на місцевому рівні через особистий контакт (78,7%), Інтернет (6%) та меншою мірою через місцеві газети, вуличні оголошення та агентства із працевлаштування. Крім того, у 2018 році Представництво МОМ виявило нову тенденцію — вербування в країнах призначення, особливо в державах-членах ЄС» [40, с. 1].

Отже, провівши аналіз сучасного стану злочинів пов'язаних з торгівлею людьми в Україні, ми можемо стверджувати, що кількість випадків вчинення даного злочину колосально зросла, зокрема, за останні три роки. Примітним є те, що велика кількість вчинених кримінальних правопорушень передбачених ст. 149 КК України кваліфікуються за ч.2 і ч.3 вищезгаданої статті.

Паралельно з кількістю вчинених злочинів «Торгівля людьми» з 2017 року зріс і рівень організованої злочинності. Дана обставина, на нашу думку, є цілком закономірною, так як у переважній кількості випадків торгівля людьми вчиняється організованими злочинними групами, як всередині України, так і на території декількох держав.

Суттєво різняться статистичні дані правоохоронних органів України і Міжнародної організації з міграції відносно кількості потерпілих осіб від торгівлі людьми, що свідчить як про пасивну поведінку жертв даного злочину, так і про важкість протидії торгівлі людьми. Боротьба з даним явищем потребує багато ресурсів і часу, документування діяльності однієї організованої злочинної групи може продовжуватися роками, а їх кількість все зростає. Слід звернути увагу на те, що торгівля людьми більше, ніж у третині випадків вчиняється жінками. Також серед злочинців зустрічається багато осіб з освітою, що знову ж таки свідчить про складність скоєння даного діяння.

Також необхідно виокремити той факт, що серед потерпілих від торгівлі людьми за останні три роки, суттєво збільшилась кількість осіб чоловічої статі, які у більшій частині випадків експлуатуються на примусових роботах у нестерпних умовах, тобто – перебувають фактично у рабстві. Левову частку постраждалих від торгівлі людьми складають особи з вищою або технічною освітою, переважно городяни, що свідчить про те, що жертвою даного злочину може стати кожен з нас, незалежно від рівня життя і соціального статусу.

РОЗДІЛ 3

ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

3.1. Шляхи вирішення проблем пов'язаних з торгівлею людьми в Україні

Відповідно до даних, які ми отримали в результаті аналізу сучасного стану вчинення злочинів пов'язаних з торгівлею людьми в Україні, а також охарактеризувавши як основні так і спеціальні для нашої держави причини та умови існування даного суспільно-небезпечного явища, ми можемо проаналізувати шляхи вирішення та попередження проблеми торгівлі людьми враховуючи вітчизняний та міжнародний досвід і внести відповідні пропозиції щодо протидії даному феномену. Одразу слід зауважити, що повністю побороти проблему торгівлі людьми, так само, як і злочинність – неможливо, але, тим не менш, ми можемо виділити певні дієві методи, які допоможуть знизити та попередити випадки вчинення незаконної торгівлі людьми в Україні.

Відповідно до Закону України «Про торгівлю людьми» основними напрямками державної політики у сфері протидії торгівлі людьми є:

«1) попередження торгівлі людьми шляхом підвищення рівня обізнаності населення, превентивної роботи, зниження рівня вразливості населення, подолання попиту;

2) боротьба зі злочинністю, пов'язаною з торгівлею людьми, шляхом виявлення злочинів торгівлі людьми, осіб, причетних до скоєння злочину, притягнення їх до відповідальності;

3) надання допомоги та захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми, шляхом удосконалення системи відновлення їхніх прав, надання комплексу послуг, впровадження механізму взаємодії суб'єктів у сфері протидії торгівлі людьми» [26].

Основною причиною існування незаконної торгівлі людьми в Україні, усе ж таки, слід вважати економічну кризу, яка тягне за собою всі інші чинники: низький рівень життя частини населення, трудову міграцію, високий рівень злочинності тощо. Зрозуміло, що для вирішення даної проблеми необхідним є проведення комплексних, різнопланових реформ у всіх сферах державної політики, але це справа не одного року, тому ми намагатимемося виділити та проаналізувати форми подолання незаконної торгівлі людьми в Україні з точки зору швидкості впровадження та ефективності тих чи інших методів.

Головним методом боротьби з торгівлею людьми слід вважати профілактику потрапляння в дану ситуацію. Найголовніше, це – попередити злочин, аніж потім шукати винних. Загалом, можна виокремити три рівні соціальної профілактики торгівлі людьми.

До першого рівня, який є основним, слід віднести: «Організацію та проведення інформаційних кампаній у соціальній профілактиці торгівлі людьми та формування громадської думки з відповідного питання. Під цим мається на увазі соціальна реклама направлена на цільову аудиторію, проведення масових заходів, акцій, круглих столів, прес-конференцій з даної проблеми» [36, с. 72] тощо. У першу чергу необхідно докласти всіх зусиль для підвищення рівня свідомості громадян щодо існування і колосального збільшення останнім часом кількості випадків вчинення злочинів пов'язаних з торгівлею людьми в Україні і ризиків потрапляння в дану ситуацію.

На жаль, в Україні відповідні заходи проводяться переважно лише до Дня боротьби з торгівлею людьми і вони є неефективними. Велику роль відіграє менталітет і характер мислення нашого населення: практично кожен думає, що він ніколи не стане жертвою торговців людьми і не вважає за потрібне відвідувати подібні заходи або читати інформаційні буклети з даного питання. Тим не менш, щоб уникнути загрози потрапляння в дану ситуацію, необхідно знати відповідні

способи захисту як себе, так і своїх близьких. Також доцільним б стало доведення до населення реальних прикладів, історій жертв торговців людьми (*Додаток Е*).

Слід зазначити, що: «Помилковою є думка, що той, кого продали в рабство, завжди може повернутися. Жертви торгівлі людьми позбавлені фізичної свободи, в них віднімають особисті документи, їхнім сім'ям погрожують. Жінок і дівчат, яких змушують займатися проституцією, шантажують погрозами розповісти про це близьким або друзям. Діти, продані в рабство, знаходяться в повній залежності від тих, хто їх експлуатує. Торгівці людьми також користуються тим, що їхні жертви бояться кримінального переслідування і депортації в разі спроби звернутися по допомогу. Вирватися з цих тенет та повернутися додому вдається не кожному» [19].

До вторинної профілактики, «яка направлена на роботу з потерпілими, або тими, хто мав ризик потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, відноситься організація «гарячої лінії» або «телефону довіри». Подібні служби часто дають єдину можливість розказати про свої проблеми і отримати кваліфіковану консультацію спеціаліста» [36, с. 95].

Третій рівень профілактики направлений вже безпосередньо на роботу з постраждалими від торгівлі людьми. Головним завданням соціальних працівників є: «повернення потерпілих в старі умови життя і уникнення нових ризиків стати жертвою злочину» [36, с. 123].

Торгівля людьми є серйозною та небезпечною формою порушення прав людей у сучасному світі. Цей злочин порушує цілий комплекс прав та свобод особи, які гарантовані їй як Конституцією України так і Загальною декларацією прав людини. Одним із основних напрямів державної політики у сфері боротьби з торгівлею людьми є: «надання допомоги і захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми» [26].

Стратегія протидії торгівлі людьми тісно взаємопов'язана з поновленням у правах, реабілітацією жертв, а також правосуддям.

Також Законом України «Про протидію торгівлі людьми» передбачено наступне: «З метою ефективною допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми, та їх захисту створюється Національний механізм взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми» [26].

В основу здійснення діяльності, яка направлена на надання допомоги жертвам торгівлі людьми, покладено наступні принципи: «забезпечення основоположних прав і свобод людини; пріоритетність інтересів постраждалих осіб; неприпустимість їх дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками; повага і неупереджене ставлення до постраждалих; гарантія конфіденційності персональної інформації постраждалих осіб; добровільність участі постраждалих у програмах допомоги; безоплатність допомоги» [30, с. 37-38].

Виявлення осіб, які стали жертвами торгівлі людьми є складним процесом та займає дуже багато часу. Часто через зневіру у допомогу, необізнаність, сором або страх, жертви змовчують про злочини та бояться визнати себе постраждалими.

Відповідно до Закону України «Про протидію торгівлі людьми»: «Особа, яка вважає себе постраждалою від торгівлі людьми, має право звернутися до місцевої державної адміністрації із заявою про встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, та до органів Національної поліції щодо захисту прав і свобод. Особа буде вважатися жертвою даного злочину тільки після процедури встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми» [26].

Також даним Законом встановлена наступна система суб'єктів у сфері боротьби з торгівлею людьми: «1) Президент України; 2) Кабінет Міністрів України; 3) центральні органи виконавчої влади; 4) місцеві органи виконавчої влади; 5) закордонні дипломатичні установи України; 6) заклади допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми; 7) органи місцевого самоврядування; а також, за згодою: 8) підприємства, установи, організації незалежно від форми власності; 9) громадські організації та 10) окремі громадяни» [26].

Але окрему увагу слід приділити правоохоронним органам і службам, які безпосередньо реалізують державну політику у сфері протидії торгівлі людьми. На нашу думку, таким основним органом слід вважати Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, який функціонує у складі Національної поліції України з відповідними підрозділами на місцях.

Казати про створення на базі Департаменту БЗПТЛ окремої самостійної служби, яка була б більш акцентована на проблему незаконної торгівлі людьми – не має сенсу, адже це потребує багато часу. Доцільним може стати надання даному підрозділу ще більшої автономії у складі кримінальної поліції, адже певний проміжок часу відділ, який займався питаннями протидії торгівлі людьми перебував у складі Департаменту карного розшуку, і тим самим його можливості були обмежені.

Позитивним було б збільшити кількість оперативних працівників ДБЗПТЛ як у центральному апараті, так і в обласних главках Національної поліції і підвищити рівень їх кваліфікації шляхом обміну досвідом із закордонними колегами, зокрема країн Європи. Примітним є те, що у ДБЗПТЛ функціонує спеціальний сектор боротьби зі злочинами у сфері працевлаштування за кордоном, який певним чином підвищує рівень безпеки трудових мігрантів з України.

Дієвим може стати проведення так званих «рейдів», які були б направлені не лише проти осіб, які надають секс-послуги за гроші, а й проти їх «господарів» і тих, хто користується даними послугами. Звісно, у чинному законодавстві відповідальність за користування секс-послугами не передбачена, але, можливо, доцільним б стало повідомляти про виявлені факти за місцем роботи споживача проституції (подібна практика існувала у Радянському Союзі).

Також суттєвою буде співпраця з підрозділами по боротьбі з організованою злочинністю та корупцією (Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції, Відділ боротьби з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України, Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань), адже, як уже зазначалося, даний вид кримінального бізнесу може перебувати під контролем не лише злочинних формувань, але й корумпованих чиновників. Також слід відмітити особливу роль кіберполіції тому, що останнім часом торговці людьми активно стали вербувати своїх жертв через мережу Інтернет.

Окремо існує проблема потрапляння дітей у ситуацію незаконної торгівлі людьми. Тут велику роль відіграють підрозділи ювенальної превенції у складі Національної поліції. Позитивно характеризується новостворена служба – ПОЛІНА (поліція проти насильства). Дані підрозділи, реалізуючи свої основні функції, повинні виявляти дітей, які можуть стати потенційними жертвами торговців людьми і, певним чином, брати їх під контроль, знову ж таки співпрацюючи з відділами БЗПТЛ.

Важливим є: «Встановлення державного контролю на всіх ділянках кордону і посилення заходів паспортного контролю в аеропортах, на вокзалах, пунктах пропуску через кордон тощо. Працівники Державної прикордонної служби України, зокрема контролери контрольно-пропускних пунктів, можуть попереджувати

злочин торгівлі людьми шляхом розповсюдження інформаційних матеріалів серед представників потенційних груп ризику, а також проводити роботу серед депортованих в Україну осіб щодо ідентифікації серед них потерпілих від торгівлі людьми» [36, с. 62].

Одним із методів вирішення проблеми торгівлі людьми безпосередньо в Україні вважається легалізація секс-послуг зі створенням відповідних закладів, з цього приводу до Верховної ради України у 2015 році, навіть, був поданий законопроект «Про регулювання проституції та діяльності секс-закладів» [27], який пізніше було відкликано.

Загалом, пропонується декриміналізувати відповідні діяння, які пов'язані з експлуатацією людини, чого, на нашу думку, робити не можна. Звісно, зараз легалізація проституції вважається цілком цивілізованою процедурою, за прикладом багатьох країн Заходу. Більше того, це можливо допоможе вивести з тіні величезні суми коштів, які отримують злочинці, що займаються даним бізнесом, деякі навіть вважають, що це повністю викоринить проблему торгівлі людьми в Україні, але це зовсім не так.

Легалізувавши секс-індустрію в Україні, це в першу чергу, збільшить потоки нелегальних мігрантів до нашої держави, переважно жінок з азіатського регіону і тих країн, які є біднішими за нашу. У тих країнах, де проституція легалізована, в будинках розпусти, як правило, працюють іммігрантки, які у певній кількості випадків потрапляють туди нелегальним шляхом за сприяння тих самих торговців людьми. Те ж саме чекає й на Україну в разі декриміналізації відповідних діянь. Не дивлячись на те, що за заняття проституцією у вітчизняному законодавстві передбачене лише адміністративне покарання, вона напряду пов'язана з торгівлею людьми. Даний вид бізнесу завжди знаходився у підпіллі під контролем кримінальних структур і передавати його у власність держави вони не збираються.

На нашу думку, влада не повинна дозволити узаконити проституцію тому, що це автоматично стане вважатися дискримінацією власного населення: жінок стануть офіційно за плату експлуатувати у секс-індустрії, що є просто неприпустимим і буде вважатися неповагою до честі та гідності особи, деякі вже називають це «згвалтуванням за гроші». Також, ми вважаємо, що народ України не зможе повною мірою сприйняти факт легалізації секс-послуг. Жінкам, по prostu кажучи, буде соромно надавати відповідні послуги за гроші, і фактично виставляти це на загал.

Проституцію необхідно не легалізувати, а навпаки – боротися з нею, викорінювати дане суспільно-негативне явище всіма доступними засобами і тоді, проблема торгівлі людьми, як мінімум всередині нашої країни, значно зменшиться. На нашу думку, основним засобом протидії даному явищу є знеохочення попиту. Необхідно внести у вітчизняне законодавство кримінальну відповідальність за користування послугами жертви, за прикладом Швеції та деяких інших країн.

Наприклад: «Суть так званої «шведської моделі» боротьби з проституцією полягає в криміналізації діяльності сутенерів та споживачів проституції з одночасним скасуванням кримінальної та адміністративної відповідальності самих проституйованих осіб. Це зміщує фокус уваги держави і суспільства на покупців, що уможливорює дієве скорочення попиту, який і створює підґрунтя для сексуальної експлуатації жінок, дівчат і хлопчиків з вразливих категорій населення. Примітним є те, що із запровадженням даного закону змінився менталітет громадян Швеції: наразі 80 відсотків шведів не думають, що купувати секс є нормальним. Інтерпол у своїх звітах зазначає, що Швеція майже померла для торгівлі людьми для сексуальних цілей, тому що там такий ринок все зменшується і зменшується. Наразі Канада, Ісландія, Норвегія, Північна Ірландія, Франція, Ізраїль ввели подібні закони» [6].

Підсумувавши, можна стверджувати, що для протидії торгівлі людьми необхідно підвищувати рівень життя населення шляхом проведення комплексних, різнопланових реформ, але це є дуже довгим процесом, а зміни необхідні негайно. Тому ми можемо надати наступні рекомендації.

Враховуючи сучасний стан незаконної торгівлі людьми в Україні, треба, у першу чергу, підвищити рівень свідомості населення щодо існування даної проблеми і надати громадянам відповідні рекомендації, щодо уникнення ризиків потрапляння в руки торговців людьми. Одним із основних напрямів державної політики у сфері протидії торгівлі людьми також є надання допомоги і захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми.

Ні в якому разі не можна узаконювати секс-індустрію в Україні, адже це збільшить кількість злочинів пов'язаних з торгівлею людьми. На нашу думку, легалізація проституції фактично буде вважатися неповагою держави до честі й гідності власного населення. Проституцію слід взагалі викоринити як явище, шляхом зниження попиту на дану послугу. Доцільним стане запровадження шведської моделі боротьби з проституцією, яка полягає в притягненні до відповідальності сутенерів та споживачів проституції. Це, у свою чергу, зменшить кількість жертв торгівлі людьми в Україні, переважно жінок.

Основним правоохоронним органом, який безпосередньо реалізовує державну політику у сфері протидії торгівлі людьми є Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми Національної поліції України. На нашу думку, доцільним б стало збільшення кількості оперативних співробітників і надання даному підрозділу більшої автономії.

Примітним є те, що у складі Департаменту боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми функціонує спеціальний сектор боротьби зі злочинами у сфері працевлаштування за кордоном, який

певним чином підвищує рівень безпеки трудових мігрантів з України. Також слід виокремити важливу роль служб ювенальної превенції і Департаменту кіберполіції.

Але, найголовнішим засобом протидії торгівлі людьми, все ж таки, повинна стати взаємодія правоохоронних органів і населення. Тільки разом держава і суспільство зможуть подолати дану проблему.

3.2. Роль недержавних організацій у боротьбі з торгівлею людьми

Серед суспільства існують стереотипи, що проблема існування злочинності у світі це справа лише правоохоронців. Ця думка є помилковою, бо правоохоронні органи – це потужний механізм, створений людьми для подолання злочинності, боротьба з якою є загальносуспільним завданням. Кожен повинен розуміти, що для боротьби з даним явищем необхідна чітка взаємодія всіх державних органів і служб, а найголовніше – співпраця з населенням.

У 90-х роках минулого століття влада не надавала належної уваги проблемі торгівлі людьми, саме тоді свою діяльність з протидії даному явищу розгорнули громадські об'єднання. Громадські організації відіграють значну роль у боротьбі з торгівлею людьми. Їхніми учасниками здебільшого стають люди, які мали ризики потрапляння у певні ситуації або вже постраждали від тих чи інших проблем, і можуть, спираючись на власний досвід, надати певні рекомендації.

На міжнародній арені неурядові організації займають не останнє місце, через те, що здійснюють діяльність із захисту соціальних і політичних прав осіб, сприяють прийняттю державними органами законів, рішень, що стануть платформою протидії злочинності, в тому числі і злочинам пов'язаних з торгівлею людьми, а також надають психологічну допомогу постраждалим. У світі існує велика кількість

подібних організацій, як на місцевому (регіональному), так і на міжнародному рівнях.

Неурядові організації проводять роботу у чотирьох пов'язаних між собою напрямках щодо боротьби з торгівлею людьми:

1) Першим та найголовнішим є попередження та запобігання [28]. Цей напрям полягає у здійсненні превентивної роботи щодо запобігання торгівлі людьми шляхом тісного взаємозв'язку неурядових організацій з державними установами, а саме, Міністерством соціальної політики України, Міністерством освіти і науки України, а також правоохоронними органами.

Шляхом проведення інформаційно-правозахисних тренінгів, розробки навчальних програм для учнів та студентів різного рівня навчальних закладів, організації публічних акцій, що закликають суспільство не закривати очі на існуючі проблеми, серед яких і торгівля людьми, неурядові об'єднання створюють вплив на молодь та осіб, які входять до окремої групи ризику і є потенційними жертвами.

2) Надання допомоги судово-правоохоронній системі. Зазначається, що: «З метою підвищення доступу постраждалих від торгівлі людьми до правосуддя, неурядові організації, більшість з яких тісно співпрацює з Міжнародною організацією з міграції, надають комплексні послуги з розвитку потенціалу системи кримінального правосуддя в Україні, зокрема поліції, прокуратури і судових органів. Це включає в себе тематичні тренінги, технічну допомогу, встановлення робочих контактів з країнами транзиту та призначення, сприяння взаємній правовій допомозі, управління ресурсами, надання обладнання, зміцнення механізмів захисту постраждалих/свідків тощо» [28].

3) Захист та реінтеграція. Наприклад: «Недержавні організації в Україні почали надавати допомогу українцям, які постраждали від торгівлі людьми, ще у 1998 році. Наприклад, під контролем МОМ ряд громадських організацій по всій території України, за період з січня 2000

року до грудня 2015 року надали комплексну допомогу з реінтеграції понад 11 600 постраждалих від торгівлі людьми, включаючи юридичні консультації та представництво у судах; медичну та психологічну допомогу, забезпечення притулку, професійну підготовку, надання невеликих грантів для підтримки тих постраждалих від торгівлі людьми, які прагнуть започаткувати власний бізнес, та інші форми допомоги» [28].

4) Партнерство. Зазначається, що: «Робота зі зростаючим колом партнерів, зокрема з різними державними установами, міжнародними організаціями, громадянським суспільством, приватними компаніями та фізичними особами, поживлення співробітництва між ними, є ключем до ефективних дій, спрямованих на протидію торгівлі людьми в Україні та зміцнення національного внеску та відповідальності у цій сфері. Знову ж таки, вищезгадане представництво Міжнародної організації з міграції координує заходи з попередження та інформування населення разом з Коаліцією з протидії торгівлі людьми, до складу якої входить 31 неурядова організація» [28].

Одним з найвідоміших громадських об'єднань світового масштабу є американська організація «Хьюман Райтс Вотч». У своїй діяльності ця спілка перш за все керується Загальною декларацією прав людини. Учасники виступають проти будь-якого характеру порушення основоположних прав і свобод індивідів. Вони є зятими противниками смертної кари та прихильниками вільного вибору сексуальної орієнтації. Організація пропагує свободу релігії та засобів масової інформації. Для просування поставлених цілей активісти використовують публічний тиск на державні органи та на уповноважених осіб через засоби масової інформації.

Не менш потужною міжнародною неурядовою організацією українського походження є «Ла Страда-Україна». Її діяльність перш за все направлена на забезпечення гендерної рівності. Ця організація

освітлює ідеї подолання насильства у сім'ях, захисту прав дітей та боротьби зі злочинами пов'язаними з торгівлею людьми.

Основними завданнями цієї організації є: «- сприяння дотриманню прав людини, особливо жінок та дітей; - сприяння запобіганню торгівлі людьми, інших проявів насильства, жорстокого поводження, особливо по відношенню до дітей; - сприяння протидії сексуальній комерційній експлуатації дітей, їх використання у проституції та порнографії; - сприяння підвищенню рівня інформованості суспільства про права людини, досягнення гендерної рівності в суспільстві, необхідність ліквідації усіх форм насильства та жорстокого поводження; - сприяння дотриманню прав українських громадян, які перебувають за кордоном та недопущення потрапляння їх до ситуації торгівлі людьми» [16].

Окрім вище наведених завдань, «Ла Страда-Україна» займається проведенням превентивно-освітньої (проведення семінарів, тренінгів і круглих столів тощо) та інформаційної (підтримання зв'язків із засобами масової інформації та соціальна реклама) роботи, а також наданням різних видів допомоги постраждалим (медична, психологічна, юридична тощо).

Жінки та діти є найуразливішою категорією осіб, тому саме вони найчастіше стають жертвами експлуатації у руках торговців людьми. На захист прав жінок і дітей стає велика кількість неурядових організацій, в тому числі і міжнародного класу. У Херсонській області, наприклад, офіційним партнером програми протидії торгівлі людьми, яку реалізує Представництво МОМ в Україні, є громадська організація «Успішна жінка», що має на меті: «...захист соціальних, економічних, політичних, творчих та інших прав громадян; залучення громадян до розбудови громадянського суспільства та демократії, сприяння реалізації державної та місцевої гендерної політики. Організація надає можливість жінкам досягти успіху в самореалізації через знання та захист своїх прав, розбудовуючи державу для гідного життя кожного і кожної» [42].

Проаналізувавши вище викладене, можна зробити висновок, що громадські об'єднання здійснюють значний вплив на протидію злочинності в цілому, та безпосередньо на злочини пов'язані з торгівлею людьми. Їх діяльність має широкий формат, починаючи від надання допомоги постраждалим і завершуючи впливом на державні органи і участю у формуванні державної політики у відповідній сфері. Активна діяльність громадських організацій у соціальному житті населення привертає увагу всього суспільства до існуючих проблем. Неурядові організації виступають в інтересах людей незалежно від раси, кольору шкіри, національності, адже на першому місці завжди знаходяться права і свободи індивіда, які визначені Загальною декларацією прав людини та є непорушними.

Боротьба зі злочинами пов'язаними з торгівлею людьми є дуже складним процесом, який поєднує в собі велику кількість методів і заходів протидії. Ця проблема має комплексний характер та поєднує у собі безліч економічних, соціальних, духовних, психологічних, культурних та політичних чинників, що сприяють її розвитку. Навіть створення міцної законодавчої бази, яка виступить платформою для боротьби з незаконною торгівлею людьми, буде недостатнім. Для того, щоб хоча б спробувати викоринити дану проблему необхідно позбутися причин, що її породжують, і найголовніше – мотиви самопродажу у людей.

ВИСНОВКИ

Провівши кримінологічний аналіз злочинів пов'язаних з торгівлею людьми, аналіз проблем поширення торгівлі людьми в Україні, а також визначивши напрями протидії незаконній торгівлі людьми в Україні та світі ми можемо зробити наступні висновки.

1. Під поняттям «торгівля людьми» ми пропонуємо розуміти визначення наведене в ст. 4 «Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми» ратифікованою Україною від 21.09.2010 р. у якій «торгівля людьми» означає: «найм, перевезення, передачу, приховування або одержання осіб шляхом погрози або застосування сили чи інших форм примусу, насильницького викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або безпорадним станом або наданням чи отриманням плати чи вигоди для досягнення згоди особи, яка має владу над іншою особою, для експлуатації».

2. Окремо слід виділити проблему розмежування складів злочину «Торгівля людьми» та інших суспільно-небезпечних діянь, які за своєю суттю та формою вираження є подібними з торгівлею людьми. На практиці дане питання може викликати серйозні труднощі в діяльності слідчих органів або суду, а правопорушник, тим самим, уникне справедливого покарання. На нинішньому етапі ми вважаємо за доцільне внесення змін у ст. 149 КК України та Закон України «Про торгівлю людьми» та інші нормативно-правові акти, які стосуються питань пов'язаних з торгівлею людьми, для створення єдиного визначення даного терміну і уникнення колізій у вітчизняному законодавстві з даного питання.

3. Охарактеризувавши особу жертви торгівлі людьми, можна зробити висновок, що найчастіше жертвами даного злочину виступають люди з легковажною та ризикованою поведінкою, а також ті, які вже, можливо, пережили насилля по відношенню до себе. Найменш захищеною і відповідно найбільш ризикованою категорією слід вважати

жінок та дітей, які у більшості випадків використовуються для сексуальної експлуатації та жебракування відповідно. Але зі збільшенням трудової міграції за кордон, до групи ризику автоматично потрапляють ще й чоловіки. Знаходячись у чужій країні, а якщо ще й на нелегальній основі, вони також перетворюються в потенційних жертв торговців людьми.

4. Особу злочинця, який вчиняє злочини пов'язані з торгівлею людьми, слід відносити до послідовно-криміногенного типу, суспільна небезпека якого чітко виражена, має місце стійка неповага до суспільства й держави, також присутні корисливо-насильницькі мотиви.

5. Вчиняється торгівля людьми, як правило, організованими кримінальними об'єднаннями, так як злочин вважається доволі складним, налічує багато етапів і потребує професійної підготовки кожного з учасників злочину. Серед інших учасників злочину слід виділити особливу роль організатора злочинної групи, який фактично керує міжнародною кримінальною корпорацією.

6. До основних причин та умов існування проблеми торгівлі людьми в Україні ми відносимо складні економічні та політичні процеси всередині нашої країни, які, у свою чергу, зумовлюють: безробіття і бідність населення; домашнє насильство; наркоманію; трудову міграцію за кордон тощо. Окремо ми виділяємо наявність збройного конфлікту на сході України, який зумовлює появу великої кількості внутрішньо переміщених осіб, кожен з яких фактично є потенційною жертвою для торговців людьми.

7. Провівши аналіз сучасного стану злочинів пов'язаних з торгівлею людьми в Україні, ми можемо зробити висновок, що за офіційними даними за останні три роки кількість вчинених злочинів «Торгівля людьми» зросла мало не в три рази у порівнянні з 2013-2016 роками. Паралельно з кількістю вчинених злочинів «Торгівля людьми» з 2017 року зріс і рівень організованої злочинності. Дана обставина, на

нашу думку, є цілком закономірною, так як у переважній кількості випадків торгівля людьми вчиняється організованими злочинними угрупованнями, як всередині України, так і на території декількох держав. Основною країною призначення жертв торгівлі людьми з України є Російська Федерація, далі йдуть – Польща, Італія, Німеччина тощо.

8. Враховуючи сучасний стан незаконної торгівлі людьми в Україні, необхідно, у першу чергу, підвищити рівень свідомості населення щодо існування даної проблеми і надати громадянам відповідні рекомендації, щодо уникнення ризиків потрапляння в руки торговців людьми. Одним із основних напрямів державної політики у сфері протидії торгівлі людьми також є надання допомоги і захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми.

9. Ні в якому разі не можна узаконювати секс-індустрію в Україні, адже це збільшить кількість злочинів пов'язаних з торгівлею людьми. На нашу думку, легалізація проституції фактично буде вважатися неповагою держави до честі й гідності власного населення. Проституцію взагалі слід викоринити як явище, шляхом зниження попиту на дану послугу. Доцільним, на нашу думку, стане запровадження шведської моделі боротьби з проституцією, яка полягає в притягненні до відповідальності сутенерів та споживачів проституції. Це, у свою чергу, зменшить кількість жертв торгівлі людьми в Україні, переважно жінок.

10. Доцільним стане збільшення кількості оперативних працівників у складі Департаменту боротьби зі злочинами пов'язаними з торгівлею людьми Національної поліції України і надання даному підрозділу більшої автономії. Окремо ми виділяємо необхідність співпраці Департаменту боротьби зі злочинами пов'язаними з торгівлею людьми з підрозділами по боротьбі з організованою злочинністю і підкреслюємо важливу роль служб ювенальної превенції і Департаменту кіберполіції у протидії незаконній торгівлі людьми.

11. Недержавні організації здійснюють значний вплив на протидію злочинності в цілому, та безпосередньо на злочини пов'язані з торгівлею людьми. Їх діяльність має широкий формат, починаючи від надання допомоги постраждалим, і завершуючи впливом на державні органи і участю у формуванні політики у відповідній сфері. Активна діяльність громадських організацій у соціальному житті населення привертає увагу всього суспільства до існуючих проблем. Неурядові організації виступають в інтересах людей незалежно від раси, кольору шкіри, національності, адже на першому місці завжди знаходяться права і свободи індивіда, які визначені Загальною декларацією прав людини та є непорушними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Басиста І.В. Проблеми розслідування торгівлі людьми. *Протидія незаконній міграції та торгівлі людьми: матеріали III Міжнародного науково-практичного симпозиуму (м. Івано-Франківськ, 12-13 квітня 2019 року)*. 2019. С. 15-20.
2. Бідних в Україні зараз більше, ніж п'ять років тому - Світовий банк // «Укрінформ». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2500636-bidnih-v-ukraini-zaraz-bilse-niz-pat-rokiv-tomu-svitovij-bank.html> (дата звернення: 19.01.2020).
3. Біляєва К.О., Стратонов В.М. Проблеми визначення поняття «торгівля людьми». *Матеріали П'ятої Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Реформування правової системи України під впливом Євроінтеграційних процесів»*: (м. Херсон, 20 березня 2020 року).
4. Близько 72% жертв торгівлі людьми є жінки і дівчатка – ООН // «Українські національні новини. Інформаційне агентство». URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1816267-blizko-72-zhertv-torgivli-lyudmi-ye-zhinki-i-divchatka-oon> (дата звернення: 14.01.2020).
5. Внутрішньо переміщені особи // *Міністерство соціальної політики України*. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html> (дата звернення: 19.01.2020).
6. Досвід Швеції з питань протидії торгівлі людьми та сексуальній експлуатації // «Укрінформ». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2715146-dosvid-svecii-z-pitan-protidii-torgivli-ludmi-ta-seksualnij-ekspluatacii.html> (дата звернення: 25.01.2020).
7. За деньги мы вынуждены платить свободой – Роберт Льюис Стивенсон. URL: <https://socratify.net/quotes/robert-liuis-stivenson/118259> (дата звернення: 14.01.2020).
8. За домашнє насильство – за ґрати: Як в Україні та світі борються зі знуцанням у родині // «Zik». URL:

https://zik.ua/news/2019/11/22/za_domashnie_nasylstvo_za_hraty_yak_v_u_kraini_ta_sviti_boriatsia_zi_znushchanniam_u_rodyni_946146 (дата звернення: 14.01.2020).

9. Зауваження Головного юридичного управління Верховної Ради України від 16.04.2018 до проекту Закону України «Про внесення змін до статті 149 Кримінального кодексу України щодо приведення у відповідність з міжнародними стандартами» (реєст. № 6243) / Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61428 (дата звернення: 03.01.2020).

10. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми: прийнята від 16.05.2005 // База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858 (дата звернення: 03.01.2020).

11. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2010. 608 с.

12. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 03.01.2020).

13. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III (перша редакція) / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20010405> (дата звернення: 06.01.2020).

14. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / М.Ю. Валуйська, В.В. Голіна, І.М. Даньшин та ін.; за заг. ред. В.В. Голіни. 2-ге вид. перероб. і доп. Харків: Право, 2009. 288 с.

15. Кримінологія: Підручник / Ю.В. Нікітін, Л.С. Сміян, П.Г. Хоменко та ін.; за заг. ред. Л.С. Сміяна, Ю.В. Нікітіна. Київ: Національна академія управління, 2010. 496 с.

16. Ла Страда – Україна. Напрямки діяльності // *Громадська організація «Ла Страда – Україна»*. URL: http://www.la-strada.org.ua/ucsp_mod_content_show_napryamki-diyalnosti.html (дата звернення: 25.01.2020).

17. Міграційне право України : підручник / С.М. Гусаров, А.Т. Комзюк, О.Ю. Салманова та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, чл.-кор. НАПрН України С.М. Гусарова. Харків: Дім реклами, 2016. 296 с.

18. Міграція в Україні: факти і цифри // *Міжнародна організація з міграції*. URL: http://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf (дата звернення: 07.01.2020).

19. Міфи про торгівлю людьми // *«Програма протидії торгівлі людьми»*. URL: <http://stoptrafficking.org/uk/content/міфи-про-торгівлю-людьми> (дата звернення: 07.01.2020).

20. Навроцький В.О. Перспективи кримінально-правової регламентації торгівлі людьми та деяких суміжних посягань. *Протидія незаконній міграції та торгівлі людьми: матеріали III Міжнародного науково-практичного симпозіуму (м. Івано-Франківськ, 12-13 квітня 2019 року)*. 2019. С. 121-125.

21. ООН: майже третина жертв торгівлі людьми — діти // *«Українське радіо»*. URL: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=83925> (дата звернення: 14.01.2020).

22. Орлеан А.М., Пустова О.В. Протидія торгівлі людьми, вчиненої з метою експлуатації праці. Науково-практичний посібник. Київ: Фенікс, 2013. 152 с.

23. Основною країною призначення для торгівлі людьми з України залишається Росія – дані МОМ. // *«Interfax-Україна»*. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/553883.html> (дата звернення: 14.01.2020).

24. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за торгівлю людьми та втягнення в заняття проституцією: Закон України від 12.01.2006 № 3316-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3316-15> (дата звернення: 03.01.2020).

25. Про внесення зміни до статті 149 Кримінального кодексу України щодо приведення у відповідність з міжнародними стандартами: Закон України від 06.09.2018 № 2539-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2539-19> (дата звернення: 03.01.2020).

26. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17> (дата звернення: 03.01.2020).

27. Проект Закону про регулювання проституції та діяльності секс-закладів від 18.09.2015 № 3139 / Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56559 (дата звернення: 25.01.2020).

28. Протидія торгівлі людьми // *Міжнародна організація з міграції*. URL: <http://iom.org.ua/ua/protidiya-torgivli-lyudmi> (дата звернення: 25.01.2020).

29. Протидія торгівлі людьми: посібник для дільничних інспекторів міліції. Київ, 2012. 40 с.

30. Протидія торгівлі людьми в Україні: навчально-методичний посібник до спецкурсу / Автори-упорядники: Е. Мручковська, Н. Пахом'юк, О. Кочерга; за заг. ред. К. Левківського та ін. Київ: ВАІТЕ, 2017. 88 с.

31. Раковська Ю.В. Соціально-правова природа та детермінація торгівлі людьми: кримінологічне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2011. 20 с.

32. Репецкая А.Л. Транснациональная организованная преступность: учебное пособие. Иркутск: Изд-во БГУЭП, 2005. 215 с.
33. Рівень безробіття в Україні // «Мінфін». URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/2019/> (дата звернення: 14.01.2020).
34. Саїнчин О.С. Протидія незаконній міграції в Україні (криміналістичні, кримінологічні та оперативно-розшукові аспекти): монографія. Херсон. держ. ун-т. Херсон: Гельветика, 2016. 435 с.
35. Саїнчин О.С., Похіла І.Б., Припула А.М. Методика розкриття незаконного переправлення осіб через державний кордон України (криміналістичні та оперативно-розшукові аспекти): монографія. МОН України. Міжнар. гуманіт. ун-т. Одеса: Фенікс, 2008. 368 с.
36. Соціальна профілактика торгівлі людьми: Навчально-методичний посібник / За ред. К.Б. Левченко, І.М. Трубавіної. Київ: ТОВ «Агентство «Україна», 2007. 352 с.
37. Статистична інформація – Генеральна прокуратура України. URL: <https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення: 25.01.2020).
38. Стратонов В.М. Актуалізація проблем незаконної торгівлі людьми в Україні. *Протидія незаконній міграції та торгівлі людьми: матеріали III Міжнародного науково-практичного симпозиуму (м. Івано-Франківськ, 12-13 квітня 2019 року)*. 2019. С. 168-170.
39. Стратонов В.М., Біляєва К.О. Питання реформування Департаменту боротьби зі злочинами пов'язаними з торгівлею людьми Національної поліції України. *Матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Роль інтеграційних процесів у формуванні національних правових систем»* (м. Херсон, 10-11 квітня 2020 року).
40. Торгівля людьми в Україні: огляд ситуації за січень-червень 2018 року // *Програма протидії торгівлі людьми*. URL:

<http://stoptrafficking.org/sites/default/files/mom/CT%20Situation%20Analysis%20June%202018%20UKR.pdf> (дата звернення: 19.01.2020).

41. У МОЗ підраховали приблизну кількість ін'єкційних наркоманів // «Укрінформ». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2488445-u-moz-pidrahuvali-pribliznu-kilkist-inekciynih-narkomaniv.html> (дата звернення: 14.01.2020).

42. «Успішна жінка» – в авангарді жіночого руху // «Херсон Daily». URL: <https://khersondaily.com/news/uspishna-zhinka---v-avangardi-zhinochogo-ruhu> (дата звернення: 25.01.2020).

43. Чекмезова Е.И., Пестерева Ю.С. Торговля людьми: уголовно-правовые и криминологические аспекты: учебное пособие. Омск: Омская юридическая академия, 2016. 96 с.

44. An Inextricable Link // *OSCE | Organization for Security and Cooperation in Europe*. URL: <https://www.osce.org/magazine/285641> (дата звернення: 03.01.2020).

45. Analysing the Business Model of Trafficking in Human Beings to Better Prevent the Crime // *OSCE | Organization for Security and Cooperation in Europe*. URL: <https://www.osce.org/secretariat/69028?download=true> (дата звернення: 07.01.2020).

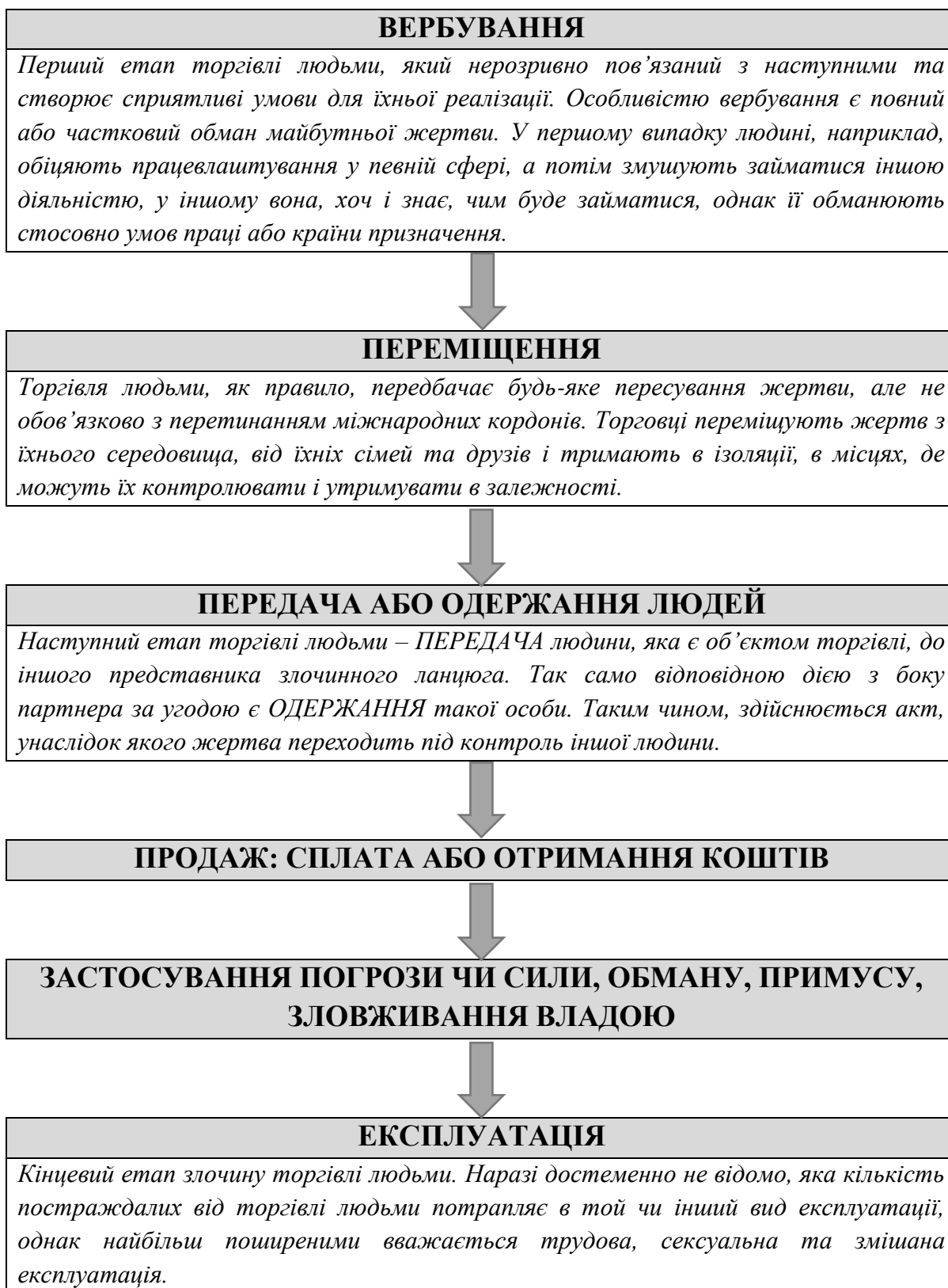
46. Global Report on Trafficking in Persons 2018 // *United Nations Office on Drugs and Crime*. URL: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2018/GLOTiP_2018_BOOK_web_small.pdf (дата звернення: 19.01.2020).

47. 874 українці постраждали від торгівлі людьми з 2012 року // «Урядовий портал». URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/874-ukrayincyu-postrazhdali-vid-torgivli-lyudmi-z-2012-roku-sergij-nizhinskij> (дата звернення: 19.01.2020).

ДОДАТКИ

Додаток А

Етапи торгівлі людьми

Додаток Б

Торгівля людьми як процес й інші супутні види злочинів

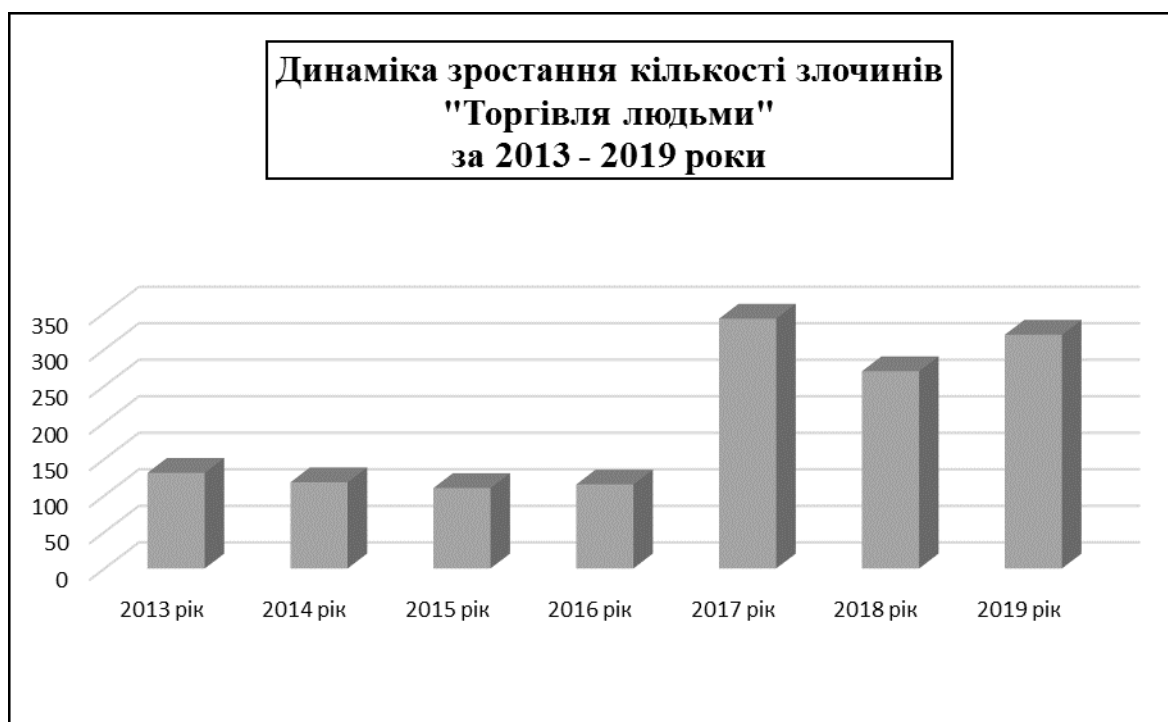
Вербування/в'їзд	Перевезення	Експлуатація	Позбавлення від жертви	Доходи від злочинної діяльності
<ul style="list-style-type: none"> ◆ брехливі обіцянки; ◆ викрадення; ◆ підробка документів; ◆ незаконне усиновлення (удочеріння) з метою експлуатації дитини; ◆ підкуп посадових осіб. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ насильство; ◆ незаконне позбавлення волі; ◆ звалтування; ◆ примусова проституція; ◆ підкуп посадових осіб; ◆ підробка документів; ◆ порушення міграційного законодавства. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ незаконний примус; ◆ погрози; ◆ вимагання; ◆ сексуальна або трудова експлуатація; ◆ незаконне позбавлення волі; ◆ крадіжка документів; ◆ посягання сексуального характеру; ◆ жорстоке або таке, що принижує гідність поводження; ◆ примусова участь у злочинах; ◆ звалтування; ◆ вбивство; ◆ вилучення органів; ◆ підкуп посадових осіб. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ насильство; ◆ відмова від послуг жертви і будь-яких контактів з нею (шляхом «виставлення на вулицю» без засобів на існування); ◆ вбивство; ◆ продаж жертви іншому торговцю. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ відмивання грошей; ◆ ухилення від сплати податків; ◆ підкуп посадових осіб.

Додаток В

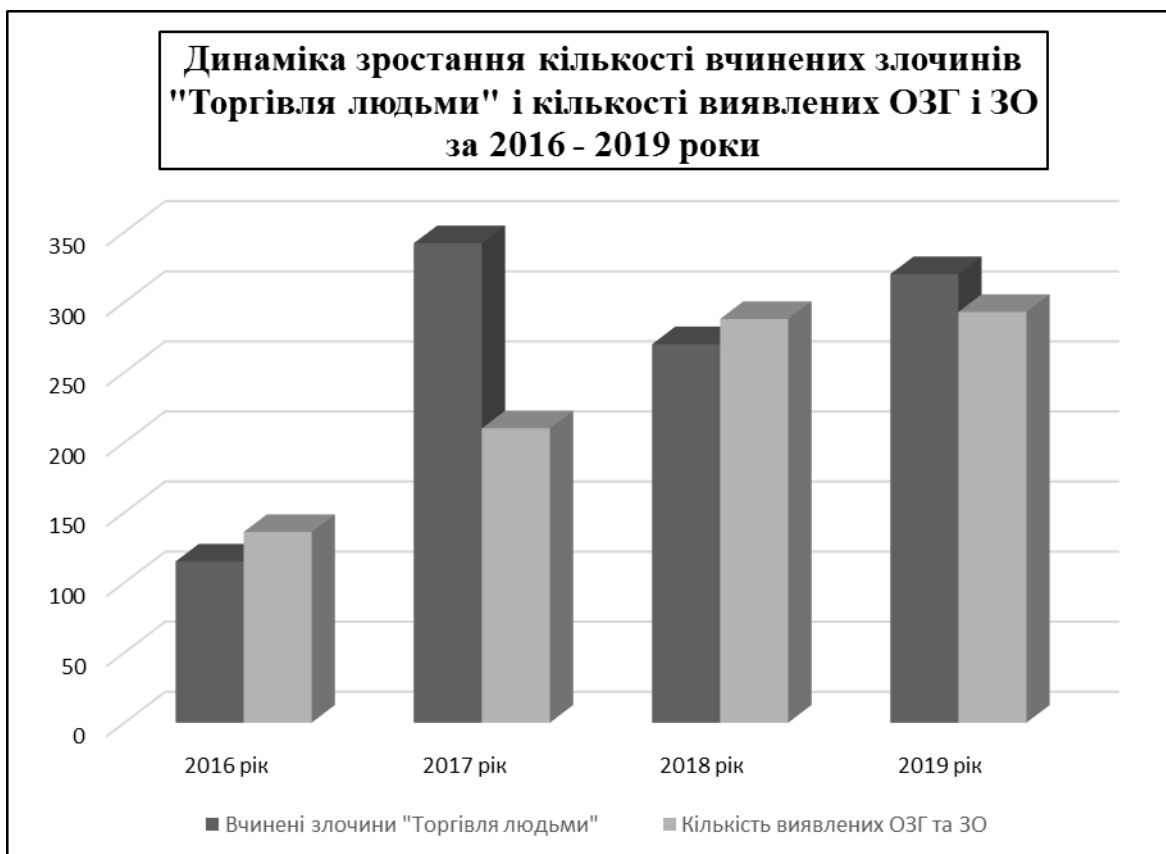
**Характеристика ролей учасників злочинної організації, яка
займається торгівлею людьми**

<i>Інвестори</i>	Особи, які забезпечують фінансування, а також слідкують за ходом усієї операції. Дані особи навряд чи відомі рядовим учасникам операції, так як інвестори скриті пірамідальною структурою організації, котра захищає їх анонімність; вони можуть бути відособлені від організації.
<i>Вербувальники</i>	Шукають потенційних жертв. Результати дослідження проблеми торгівлі людьми свідчать про те, що останнім часом спостерігається переорієнтація вербувальників на роботу в сільській місцевості та невеликих містах, де є труднощі з працевлаштуванням і досить низький рівень життя та інформованості населення. Вербувальники почали ширше використовувати особисті знайомства і зв'язки.
<i>Перевізники</i>	Допомагають потенційним жертвам покинути країну проживання сушею, морем чи повітрям.
<i>Корумповані посадові особи або покровителі</i>	Можуть бути задіяні в ході всього процесу торгівлі людьми; посадові особи можуть сприяти отриманню проїзних документів, або брати хабарі з метою забезпечення незаконного в'їзду/виїзду особи через кордон, або намагатися припинити розслідування і перешкоджати будь-яким судовим переслідуванням.
<i>Інформатори</i>	Збирають інформацію з таких питань як охорона кордонів, імміграційні або транзитні процедури, діяльність правоохоронних органів.
<i>Провідники і члени бригади</i>	Відповідають за переміщення жертв торгівлі людьми з одного пункту транзиту до іншого.
<i>Інфорсери</i>	Відповідають за роботу з працівниками правоохоронних органів і жертвами торгівлі людьми, а також слідкують за підтриманням порядку.
<i>Особи, що займаються «відмиванням» грошей</i>	Легалізують доходи, отримані від злочинної діяльності, приховують джерела злочинних доходів шляхом серії угод або інвестування в структури законного бізнесу.
<i>Допоміжний персонал</i>	До їх числа можуть входити місцеві жителі в пунктах транзиту, які надають житло та іншу підтримку.

Додаток Г

Додаток Д

Додаток Е

Приклади вчинення злочину «Торгівля людьми»

Приклад 1

У Вінницькій області під приводом роботи будівельниками було завербовано 14 чоловіків та 2 жінки з метою трудової експлуатації. Під час телефонної розмови «роботодавець» повідомив, що чоловіки-будівельники отримуватимуть по 1000 доларів в кінці кожного місяця, а жінкам-кухаркам, яким потрібно буде також допомагати чоловікам-будівельникам, оплата праці становитиме 800 доларів на місяць. Об'єкт, на який привезли українців, був огорожений парканом висотою 3,5 м., відкрито, не приховуючи зброї, з автоматами стояли охоронці. «Роботодавець» пояснив роботу: чоловіки повинні були штукатурити, виконувати малярні роботи, жінки – готувати їжу та працювати поруч з чоловіками. В них забрали паспорти, про їх повернення взагалі мови не було, а стосовно мобільних телефонів сказали: «Телефонів не буде, попрощайтеся з ними».

Заробітчани працювали по 16 годин і більше без права на відпочинок з повним обмеженням пересування: не дозволялося покинути місце роботи. Періодично працювали протягом доби. Охоронці постійно погрожували невплатою коштів. Нелюдські умови праці, постійне принизливе відношення до всіх, хто працював.

Приклад 2

В жовтні 2016 року працівниками управліннь по боротьбі зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми Національної поліції Дніпропетровської області і м. Києва встановлена група осіб, яка у період з 2014 до 2016 років на території Дніпропетровської, Київської та інших областей України здійснювали вербування потерпілих з метою експлуатації, а саме залучення до злочинної діяльності на території Російської Федерації. Свою злочинну діяльність здійснювали через всесвітню мережу Інтернет, а також за допомогою рекламних листівок, які розміщувалися в громадських місцях. Для роботи кур'єрами-експедиторами фасованого товару з відрядженням за кордон запрошувалися особи у віці від 20 років. Далі, після прибуття завербованих осіб до Російської Федерації, їх залучали до незаконного збуту наркотиків, в тому числі із застосуванням погроз. В подальшому їх затримували правоохоронні органи Російської Федерації.

За аналогічною схемою діяло інше злочинне угруповання, яке в січні 2017 викрито оперативниками управління по боротьбі зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми. До його складу входили чотири жителі м. Києва та Київської області, які займалися вербуванням молодих людей, переважно студентів, які перебувають у скрутному матеріальному становищі і мали бажання заробити гроші за кордоном. Протягом 2014-2016 років організатори угруповання відправили з України в Бразилію вісім чоловік, через шахрайську схему наших громадян змусили стати міжнародними наркокур'єрами і перевозити у валізах кокаїн з Бразилії в Таїланд. В результаті наші співвітчизники були затримані правоохоронними органами цих країн.